



Sidosryhmälausunnot

Lapsistrategian esivalmisteluissa 1.8.2018–29.2.2019 on tavattu sidosryhmien edustajia ja saatu järjestöiltä, yrityksiltä ja yhteisöiltä evästyksiä kansallisen lapsistrategian luomiselle. Tapaamiset ja kuulemiset ovat olleet epävirallisia ja niiden liitteet on koottu alle aakkosjärjestyksessä.

Arjessa Oy

AuroraAI

Invalidiliitto ry

Kirkkohallitus, kirkon kasvatus- ja perheasiat -yksikkö ja Nuori kirkko ry

Kuulovammajärjestöt

Lastensuojelun keskusliitto ry

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Marttaliitto ry

Mielenterveyspooli

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Suomen mielenterveysseura ry

Suomen Psykologiliitto ry

Suomen Terveydenhoitajaliitto STHL ry

Suomi-Seura ry

Työelämä 2020 -hankkeen perheystävällisyystyöryhmä

USKOT-foorumi ry

Valtion ravitsemusneuvottelukunta, STM ja THL

Ympäristöministeriö, rakennetun ympäristön osasto

Lapsistrategia 2040 – Arjessa Oy

Lapsistrategia 2040 tavoitteena on kansallisen lapsistrategian pohjustus ja valmistelu seuraavalle hallitukselle. Työn tavoitteena on käydä laajaa yhteiskuntapoliittista keskustelua lapsi- ja perhepolitiikasta sekä vahvistaa lapsi- ja perhemyönteistä yhteiskuntaa.

Arjessa valtakunnallisena sosiaali- ja hoivapalveluiden tuottajana haluaa nostaa esiin muutamia näkökulmia ja huomioitavia tekijöitä strategian tavoitteiden toteutumiseksi.

1. **Palvelut eivät integroidu itsestään, vaan toimivat hoitoketjut ja palvelupolut vaativat onnistunutta johtamisen työpanosta.**

Rakenteet ja järjestelmät ovat runko palveluille, mutta eivät itse palvelu. Tuen ja eri palveluiden perustana ovat henkilöstön osaaminen sekä yhteiskunta- ja yksilövastuuseen nojaavat arvot ja etiikka. Lämpimän ja välittävän tuen välittyminen arkeen toteutuu hyvän ja läheltä tapahtuvan esimiestyön sekä pienten tuntevien tiimien kautta.

2. **Lainsäädäntö ja taloudellinen panostaminen**

Lainsäädännön tulee olla ajantasaista ja tukea eri-ikäisten ihmisten hyvinvointia sekä huomioida ja varmentaa tarvittavan tuen saatavuus ja saavutettavuus.

Hyvä vanhustenhuolto sisältää aikaa välittäviin hetkiin, perheet tarvitsevat jatkumoa ja matalankynnyksen tukea ja mm. lastensuojelun systeminen toimintamalli vaatii taloudellista panostusta ollakseen mahdollinen ja saatavissa oleva tukimuoto kaikille sitä tarvitseville perheille.

3. **Kielimuurinmurtajat ja asiakaslähtöisyys**

Palveluiden välisen byrokratian keventämisen ja yhteistyökulttuurin suuri haaste on puhua kieltä, jota kaikki ymmärtävät. Rohkeus avata tukea ymmärrettäväksi, mahdollistaa asiakkaan paremman motivoitumisen sekä suunnitellun ja sovitun sisällöllisen työstämisen ja sen arvioinnin. Ymmärrettävyys on asiakaslähtöisyyden ydin. Toiminnan keskiöön Asiakkaan kokemus – *Palvelu, mitä ei tarvitse pyytää anteeksi*

Pasi Kohtala Toimitusjohtaja

pasi.kohtala@arjessa.fi

p. 0505719112

Matti Kauppi, Laatujohtaja

matti.kauppi@arjessa.fi

p. 0504045144

29.1.2019, TP3, #Eroperhe (AuroraAI esiselvitys)

Ref. Marianne Heikkilä (21.1.2019)

Tiivistelmä siitä, miten perheiden erotilanteita ja kokonaiskuvaa jäsentävä bottimalli olisi mahdollista huomioida kansallista lapsistrategiaa pohjustavassa työssä

1) Ihmisten anonyymi auttaminen

Älykkäiden palveluiden verkko (esim. bottiverkko) pystyy hyödyntämään tehokkaasti erilaista ja eri tasoista asiakkaan ja asiakkaiden tilaan ja tarpeisiin liittyvää tietoa (esimerkiksi verrokkiryhmätieto). Hyödyntäminen voidaan tehdä anonyymisti ja siten tarjota helposti sekä matalalla lähestymisen kynnyksellä kohdennettua apua.

2) Ihmisten omatoimisuuden vahvistaminen

Tilannekuvien avulla pystytään perhekokonaisuuden ja sen yksilöiden hyvinvointi kuvaamaan kokonaisvaltaisesti kattaa kaikki hyvinvoinnin varannot (vrt. lapsen hyvinvoinnin ulottuvuudet YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan). Tämä tarjoaa ihmisille uudenlaisia tapoja omatoimisuuteen oman ja perheensä hyvinvoinnin edistämisen suhteen. Esimerkiksi tulevaisuudessa siintää mahdollisuus digiavusteiseen puolisoiden väliseen neutraaliin neuvotteluun ratkaisun saavuttamiseksi.

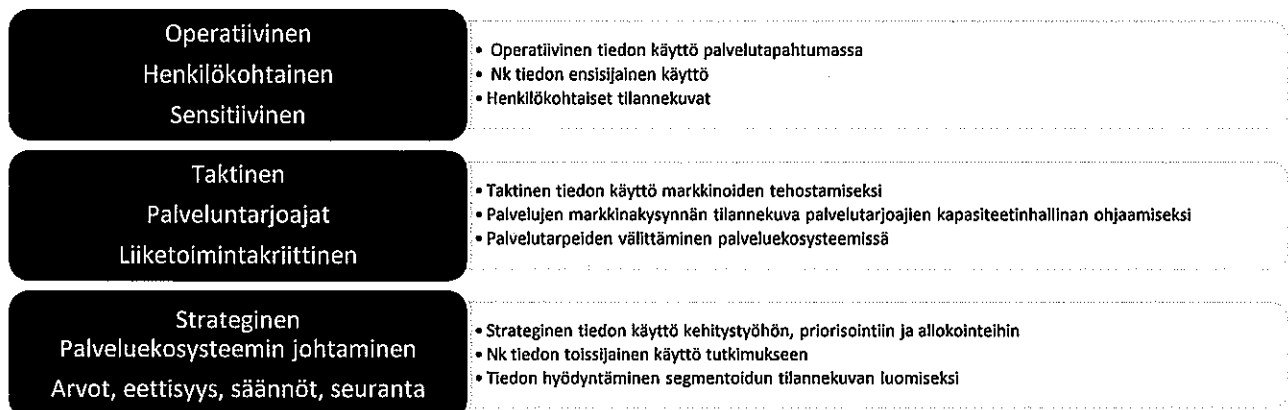
3) Tilannekuvan hyödyntäminen palveluiden kehittämisessä

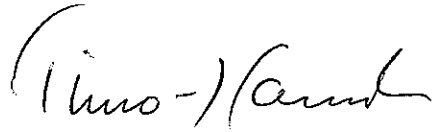
Yhteisesti jaetut taktiset ja strategiset tilannekuvat mahdollistavat vuorovaikutteisen palvelusuunnittelun yli organisaatiosilojen. Tämä edesauttaa resurssien oikeaa kohdentamista ja palveluiden vaikuttavuuden kasvattamista. Julkinen sektori voi tilannekuvaa hyödyntämällä keskittyä halutessaan järjestäjän rooliin.

4) Älykäs palveluverkko toiminnan kehittämisen mahdollistajana

Erilaisten älykkäiden palveluiden verkko rikastettuna tilannekuvia hyödyntävällä taustatekoälyllä (kohdat 1-3) mahdollistavat omalta osaltaan järjestäjien ja palveluiden tuottajien toiminnan kehittämisen erotilanteiden tavoitteiden saavuttamiseksi (lapsen etu, sovinnollinen yhteisvanhemmuus).

Alla kuvattuna konsepti ihmisten tietojen (kokonaisvaltainen tila, toiveet ja tarpeet) hyödyntämisen eri tasoista.





Timo-Juhani Laurila

Erityisasiantuntija

Oikeusministeriö / Oikeushallinto-osasto / AIPA-hanketoimisto

16.1.2019

Invalidiliiton näkemyksiä lapsistrategiaan 2040, liittyen lapsiin, joilla on liikuntavamma tai harvinainen sairaus

OKM / Lapsistrategia 2040 -projektipäällikkö Marianne Heikkilä

Taustaa

Opetusministeriö on perustanut lapsistrategia 2040-hankkeen, jonka tarkoituksena on koota tutkittua tietopohjaa ja vahvistaa tietoon pohjautuvaa toimintakulttuuria niin päätöksenteossa, kuin palveluissa. Hanketextissä todetaan lapsi- ja perhepolitiikan olleen hajanaista ja lyhytjänteistä ja että Suomeen tarvitaan hallituskaudet ylittävä, pitkän ajan lapsistrategia, joka perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen. Samalla halutaan myös uudistaa lapsipolitiikan näkemyksiä. Tavoitteena on parantaa lasten ja perheiden asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Lapsistrategiaa valmistellaan poikkihallinnollisena valmistelutyönä, joka nojaa laajasti tutkittuun tietoon. Lapsistrategian valmistelusta vastaavat opetusministeri **Sanni Grahn-Laasonen** ja perhe- ja peruspalveluministeri **Annika Saarikko**. Valmistelua ohjaa laajapohjainen lapsifoorumi ja ohjausryhmä. Ohjausryhmän alaisuudessa toimii tutkija- ja asiantuntijaryhmä, jonka tehtävänä on valmistella tutkittuun tietoon perustuvaa tietopohjaa.

Invalidiliitto haluaa omassa ehdotuksessaan lapsistrategisiksi painopistealueiksi tuoda jäsenkuntansa mukaisesti esille erityisesti niiden 0-18 vuotiaiden lasten näkökulmia, joilla on liikuntavamma ja/tai harvinainen sairaus.

Vammaisen lapsen kasvun, oppimisen, hyvinvoinnin ja osallisuuden turvaaminen yhteiskunnan eri toiminnoissa

YK:n lapsen oikeuksien sopimus artiklassa 2 lausutaan: ”Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. Lasta ei saa syrjiä hänen tai hänen vanhempiansa ulkonäön, alkuperän, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi.”

On hienoa, että YK: n lasten oikeuksien sopimus on lapsistrategian läpileikkaava periaate. Tämän lisäksi Invalidiliitto näkee, että lapsistrategiassa tulee yhdenvertaisesti ja läpäisyperiaatteella noudattaa myös Suomen vuonna 2016 ratifioimaa YK:n yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista (jatkossa tekstissä YK:n vammaissopimus). Yleissopimus täydentää jo voimassaolevia YK:n ihmisoikeussopimuksia. Sopimuksella vahvistetaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kuulumisen myös vammaisille henkilöille.

Oikeuksien edistämisessä keskeistä on laaja-alainen vammaisuuden perusteella tapahtuvan syrjinnän kielto sekä

Invalidiliitto ry / Invalidförbundet rf // Finnish association of people with physical disabilities
Mannerheimintie 107 / Mannerheimvägen 107, FIN-00280 Helsinki / Helsingfors, Finland
puh. / tel. +358 9 613191, faksi / telefax +358 9 146 1443, www.invalidiliitto.fi

16.1.2019

yhdenvertaisen kohtelun periaate. Osallistuminen ja osallisuus, kuten esteettömyys ja saavutettavuus vaikuttavat sopimuksen tulkintaa ohjaavina yleisinä periaatteina.

YK: n lapsen oikeuksien sopimuksen artiklassa 12 tuodaan esille, että lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Invalidiliitto pitää esimerkillisenä sitä, että lapsia kuullaan jo lapsistrategian valmisteluvaiheessa mm. lapsiparlamenteissa. Invalidiliitto pitää hyvin tärkeänä, että kuullaan myös vammaisia lapsia ja nuoria, jotka kertovat heille tärkeistä, strategiassa huomioitavista asioista.

Invalidiliitto haluaa tuoda esille YK:n vammaissopimuksen artiklan 4 kohdan 3, jonka mukaan laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkaa, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksenteko-prosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden ja heidän lähiomaistensa kanssa ja edistää heidän osallisuuttaan, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.

Viranomaisten tulisi systemaattisesti kerätä tietoa ja analysoida lapsioikeusvaikutuksia myös vammaisia lapsia koskevassa päätöksenteossa, onko esim. kuultu vammaista lasta itseään vai pelkästään vanhempia? Tämä linkittyy myös artiklaan 31, tilastot ja tiedonkeruu, jossa mm. THL: n kouluterveyskyselyssä vuonna 2017 kysyttiin ensimmäistä kertaa toimintarajoitteista.

Äitiys- ja lastenneuvolatoiminta

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen perusteella alaikäiset ovat terveydenhuollossa ryhmä, jonka erityispiirteet on otettavan huomioon terveystieteiden järjestämisessä ja jonka oikeuksia on terveydenhuollossa erityisesti suojeltava (Hakalehto & Pahlman 15, 2018).

Invalidiliitto näkee, että on erittäin tärkeää, että Suomessa vuosikymmenien aikana kehitetty maksuton äitiys- ja lastenneuvolatoiminta säilyy ja sitä edelleen kehitetään. Määräaikaisten terveystarkastusten ja terveystieteiden lisäksi tulee entistä tarkemmin huomioida yksilöiden ja perheiden tarpeet. Neuvolatyöntekijöiden on tärkeää tunnistaa niin lasten, kuin vanhempien mahdollisen psyykkisen, fyysisen tai sosiaalisen tuen tarve. Neuvolan työntekijöiden tulee myös tuntee eri hoitopolkuja ja sosiaalisen tuen muotoja, jotta he osaavat neuvoa ja ohjata esimerkiksi vammaisten lasten vanhempia heidän tarvitsemansa tuen piiriin.

Kun perheeseen syntyy harvinaissairas tai vammaisen lapsi, tai kun neuvolaikäinen lapsi vammautuu, tulee neuvolassa olla valmiudet nopeasti ohjata lapsi siihen erityissairaanhoidon yksikön, vammaissosiaalityön yksikön ja niiden järjestöjen pariin, joilla on näistä asiantuntemusta.

Yksilöllisen ja varhaisen tuen näkökulmasta henkilöstömitoituksen tulee olla riittävä, jotta terveydenhoitaja ja neuvolalääkäri ehtivät riittävästi perehtyä lapsen terveyden ja toimintakyvyn tilaan. Toisaalta vammaisen lapsen tai harvinaissairaana lapsen toimintakyvyn seuranta vaatii erityistä osaamista. Neuvolan ammattilaisten tulisi myös kyetä ohjaamaan lapsen tilan seuranta sinne, jossa siitä on eniten osaamista. Mahdollinen vertaistuen tarve, sopeutumisvalmennus tilanteissa joihin se sopii ja on perheelle

[Invalidiliitto ry / Invalidförbundet rf // Finnish association of people with physical disabilities](#)
[Mannerheimintie 107 / Mannerheimvägen 107, FIN-00280 Helsinki / Helsingfors, Finland](#)
puh. / tel. +358 9 613191, faksi / telefax +358 9 146 1443, www.invalidiliitto.fi



16.1.2019

hyödyksi, tulisi kyetä tunnistamaan ja ohjata perhettä oikeisiin tahoihin.

Invalidiliitto halua tuoda esille, että vaikeista oloista tulevien pakolaislasten, jotka itse tai joiden vanhemmat ovat vammautuneita, tulee perus- neuvolapalveluiden lisäksi saada tarvitsemiaan tukipalveluita. YK:n lasten oikeuksien sopimuksen artikla 22 mukaan valtion tulee suojella pakolaislapsia ja huolehtia heidän oikeuksiensa toteutumisesta. Samoin artikla 39:n mukaan väärinkäytösten uhriksi joutunutta lasta on autettava toipumaan ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on edistettävä.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on lapsen suunnitelmallinen, tavoitteellinen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä edistää hyvinvointia. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena kuten esimerkiksi kerho- ja leikkitoimintana.

Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen. Vanhemmat päättävät lapsensa osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Fyysisesti vammaisen lapsen päivähoitopaikan valinnassa korostuu toimintaympäristön esteettömyys.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle (varhaiskasvatuslaki 5. luku, 21- 23§, 2018) yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. **Fyysisesti vammaisen ja harvinaista sairautta sairastavan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laatimassa tulee mukana olla myös erityispedagogiikan ammattilainen. Siinä tulee myös tarpeen mukaan hyödyntää muuta asiantuntemusta liittyen esimerkiksi tarvittaviin apuvälineisiin, avustamiseen.** Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman avulla asetetaan yhteisiä tavoitteita ja sovitaan yhdessä siitä, miten lapsen yksilöllistä kehitystä, oppimista ja hyvinvointia edistetään, niin että hän ei joudu kokemaan syrjintää.

Perusopetus

Perusopetuslain 2§ mukaan opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi esiopetuksen tavoitteena on osana varhaiskasvatusta parantaa lasten oppimisedellytyksiä. Opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämässään.

YK:n vammaissopimuksen koulutusta koskevassa artiklassa 24 tunnustetaan vammaisten lasten ja nuorten oikeus koulutukseen, syrjimättä ja yhdenvertaisesti. Siinä edellytetään varmistamaan osallistava koulutusjärjestelmä kaikilla tasoilla ja takaamaan, että vammaiset lapset ja nuoret pääsevät kattavaan, laadukkaaseen ja maksuttomaan ensimmäisen- ja toisen asteen koulutukseen yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Tavoitteena tulee olla vammaisten henkilöiden kykyjen kehittäminen mahdollisimman pitkälle ja

16.1.2019

että mahdollistetaan heidän yhdenvertainen osallistumisensa.

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen artikla 28 mukaan koulutuksen tulee pyrkiä kehittämään lapsen kasvua täyteen mittaansa. Koulutuksen tulee edistää ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista.

Invalidiliitto haluaa korostaa, että koulujärjestelmän tulee YK:n vammaissopimuksen artikla 24 mukaisesti olla osallistava, eli yleissopimuksessa tuodaan esille lähikouluperiaate. Lasten ja nuorten tulee saada koulutuksessa tarvitsemansa tuki ja yksilöidyt tukitoimenpiteet ympäristöissä, jotka mahdollistavat täysimääräisen osallisuuden, opillisen ja sosiaalisen kehityksen.

Invalidiliitto on erityisen huolissaan kouluterveyskysely 2017 tuloksista, jossa toimintarajoitteisten nuorten hyvinvoinnista on ensimmäistä kertaa tehty erillistä tarkastelua. Kouluterveyskyselyn perusteella syrjivää kiusaamista kokeneista 53 %:lla oli liikuntavamma ja 37 %:ia liikuntavammaisista nuorista koki fyysistä väkivallan uhkaa koulussa. Myös kiusaaminen, yksinäisyyden ja arvottomuuden tunteet, verrattuna muihin nuoriin ovat yleisempiä, samoin tupakointi, alkoholin käyttö ja huumekekoilut. Nämä nimenomaan peruskoulun 8-9 luokilla. Vanhemmat kertovat myös ongelmien lisääntymisestä tämän ikäisten nuorten kanssa ja suurista vaikeuksista saada mistään tukea tai apua.

Invalidiliitto korostaa, että murrosikäisten toimintarajoitteisten nuorten hyvän kasvun ja kehittymisen tukemiseksi täytyy kehittää tehokkaampia moniammatillisia toimintakäytäntöjä, jossa nuori, vanhemmat, koulu, nuorisotyö, lastensuojelu ja erilaiset järjestöt toimivat yhdessä.

Integraatio opetuksessa on monessa asiassa hyvä ja lisää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta. Mutta se ei välttämättä toimi suurissa opetusryhmissä. Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan tulee saada tarvitsemaansa tukea yksilöllisen opetuksen, henkilökohtaisen avustamisen, tuki- ja lisäopetuksen sekä opetuksen mukautuksen keinoin. Mukautus ei kuitenkaan saa tarkoittaa sitä, että lapsen terapiaa järjestetään esim. liikuntatunnin aikana, vaan hänellä on oikeus osallistua koululiikuntaan, kuten muilla lapsilla. Myös pienryhmä- ja joissain tapauksissa erityisryhmä- ja erityiskouluopetusta tarvitaan (esim. sairaalakoulu). Luokanopettajien ja aineenopettajien perus- ja täydennyskoulutukseen tulisi sisältyä pakollisena erityispedagogiikan perusteiden ja erityispedagogisen metodologian opetusta. Opetusryhmissä tulee olla riittävästi ryhmä- ja henkilökohtaisia avustajia.

Peruskoulun viimeisten luokkien aikana tulee opintojen ohjaukseen ja mahdollisuuksien mukaan myös henkilökohtaisempaan opintosuunnan valintaan (esim. yksilöllinen valmennus) kiinnittää erityistä huomiota nuorilla, joilla on harvinainen sairaus tai liikuntavamma. Vamma/sairaus ei saa olla ratkaiseva tekijä tai kohtuuton rajoittaja nuoren tulevaa jatko-opintopaikkaa suunniteltaessa. Toki arvion täytyy olla realistinen, yhdessä nuoren kanssa tehty.

16.1.2019

Toisen asteen koulutus

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen artikla 28. mukaan valtion on edistettävä toisen asteen koulutusta ja opinto-ohjausta sekä ehkäistävä koulunkäynnin keskeyttämistä.

Toisen asteen koulutus tarkoittaa peruskoulun jälkeisiä opintoja lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa. Ammatillisen perustutkinnon tai lukion ja ylioppilastutkinnon suorittaminen kestää noin 3-4 vuotta. Toisen asteen suorittamisen jälkeen on mahdollista hakeutua jatkokoulutukseen ammattikorkeakouluun tai yliopistoon.

Kuten peruskoulussa, myös toisen asteen koulutuksessa harvinaissaira- tai vammaisen nuoren tulee saada opintoissaan yksilöllisesti tarvitsemaansa tukea, avustusta, opiskelua tukevia apuvälineitä ja oppilashuollon palveluita.

Invalidiliitto pitää hyvänä sitä, että myös lukion tulee jatkossa tarjota lisää henkilökohtaista opinto-ohjausta, oppimisen tukea ja tarvittaessa erityisopetusta. Ammatillisessa koulutuksessa on jo alkanut uudistus, joka mahdollistaa yksilöllisemmät opintopolut.

Uudistuksen myötä, itsenäisen opiskelun lisääntyessä, on noussut esiin huoli siitä, että opiskelijat jäävät liian yksin opintoihinsa. Toinen huoli liittyy koulutuksen järjestäjien rahoitukseen, joka perustuu osittain valmistuneiden työllistymiseen. Tämä voi vaikuttaa myös siihen, keitä koulutuksen järjestäjä ottaa sisään oppilaitokseen.

Tulevaisuudessa tulee pitää huolta siitä, että yksilöllisissä opintopoluissa oppilaat saavat tarvitsemansa tuen sekä että kaikki opiskelemaan haluavat saavat opiskelupaikan. Lisäksi opiskelijoiden työllistymistä tulee tukea kaikissa oppilaitoksissa eikä vain erityisoppilaitoksissa. Oppilaitoksissa tulee olla resursseja antaa konkreettista tukea myös harjoittelu- tai työssäoppimispaikkojen etsimiseen, jotta vammaisen opiskelija saa tarvittavat opintosuoritteet.

Invalidiliitto näkee, että ammatillisilla erityisoppilaitoksilla, jotka tarjoavat ammatillista erityisopetusta perustutkintoihin ja valmentavaa koulutusta, on paikkansa myös tulevaisuudessa. Lisäksi jatkossakin tarvitaan ammatilliseen perustutkintoon valmentavaa koulutusta, sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta. Lisäksi tulee tuottaa ammatilliseen erityisopetukseen liittyviä kehittämis-, ohjaus- ja tukipalveluita, kuten koulutuskokeiluja, asiantuntijaluentoja sekä konsultaatiota ja ohjausta erityisopetukseen liittyvissä asioissa.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto

Invalidiliiton näkemyksen mukaan koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa tulee olla riittävät henkilöstöresurssit. YK:n lapsen oikeuksien sopimus painottaa haavoittuviin ryhmiin kuuluvien lasten oikeuksien toteutumista (esimerkiksi vammaiset lapset, turvapaikanhakija- ja pakolaislapset). Näiden lasten mahdollisia syrjintätilanteita tulee ennalta kartoittaa ja huolehtia, että he saavat ajoissa tarvitsemaansa tukea ja hoitoa (Hakalehto & Pahlman 42 - 43, 2018). Lasten ja nuorten pääsyä kouluterveydenhoitajalle, koulupsykologille, koulukuraattorille ja koululääkärille tulee helpottaa.

[Invalidiliitto ry / Invalidförbundet rf // Finnish association of people with physical disabilities](#)
[Mannerheimintie 107 / Mannerheimvägen 107, FIN-00280 Helsinki / Helsingfors, Finland](#)
puh. / tel. +358 9 613191, faksi / telefax +358 9 146 1443, www.invalidiliitto.fi



16.1.2019

Toimiva oppilashuoltoryhmä mahdollistaa erilaisissa opiskeluun tai henkilökohtaisiin ongelmiin liittyvissä tilanteissa matalan kynnyksen tahon, jolta on helppo hakea tukea. Harvinaissaira- tai liikuntavammaisen lapsen kohdalta tämän tulisi tarkoittaa myös yhteistyötä sosiaalihuollon, avoterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon, sekä lääkinnällisen kuntoutuksen kanssa.

Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut

"Sosiaalipalvelujen tavoitteena on edistää ja ylläpitää lasten, nuorten ja perheiden toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta." Lasta koskevissa päätöksissä on aina ensisijaisesti harkittava lapsen etu. Kunnilla tai jatkossa mahdollisesti maakunnilla, on velvollisuus tiedottaa asukkaille sosiaalipalveluista. Niiden tulee ilmoittaa selkeästi, mistä palveluja voi hakea.

YK:n lastenoikeuksien sopimuksen 28. artiklan mukaan lapsella on oikeus hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon. Sosiaalipalveluissa harvinaisesti sairaitten ja liikuntavammaisten lasten erityistarpeet tulee huomioida ja heidän tulee saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä (artikla 27).

Harvinaissairaiden ja liikuntavammaisten lasten sosiaalipalveluiden asiakkuudet ovat vammaispalveluissa, erityisesti vammaissosiaalityössä. Osalla heistä myös lastensuojelussa sekä omaishoidossa.

Sekä vanhemmat, että sosiaalityöntekijät ovat tuoneet esille ongelmia lastensuojelun tarpeen tunnistamisesta osalla harvinaissairaista ja vammaisista lapsista. Yhteistyötä näiden välillä tulee kehittää.

Kuten lapsiasiainvaltuutetun raportissa jo vuodelta 2011 sanotaan, omaishoidon tuesta tulee kehittää todellinen vaihtoehto vammaisten lasten perheille.

Työelämän tulee joustaa esimerkiksi siten, että osa-aika- ja etätyön mahdollisuuksia yhdistettynä omaishoitoon kehitetään. Omaishoitoa päätyökseen tekevän läheisen rahallista korvausta tulee nostaa ja tukipalveluja kehittää niin, että on sekä taloudellisesti että perheen jaksamisen kannalta mahdollista hoitaa harvinaisesti sairasta tai liikuntavammaista lasta turvallisesti kotona.

Palvelusuunnitelman huolellinen teko ja palvelujen toteutumisen seuranta yhdessä lapsen, hänen omaishoitajansa ja omaishoidon tuesta vastaavien vammaispalveluiden työntekijöiden kanssa tulee jatkossakin turvata. Tämä edellyttää riittävää sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen henkilöresursointia.

Vammaispalvelut, erityisesti vammaissosiaalityö

"Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä



16.1.2019

yksilöidentoimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä"(Sosnet 2014).

Vammaissosiaalityössä, toisin kuin sosiaalityössä yleensä, asiakkuus on elinikäinen. Vammaissosiaalityössä on suuri harkintavalta ja vastuu tehdä päätöksiä harvinaissairaiden ja liikuntavammaisten lasten elämään vaikuttavista tekijöistä, kuten henkilökohtainen apu, kuljetuspalvelut.

Invalidiliitto osallistuu valtakunnalliseen ESR-rahoittamaan Vamo-hankkeeseen (2016-2019) Osallisuuden varmistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen vammaissosiaalityön asiakasprosesseissa. Hankkeessa on kartoitettu vammaissosiaalityön asiakkaiden mielipiteitä osallisuudesta, testattu ja arvioitu erilaisia osallisuutta edistäviä välineitä, kehitetty uusia välineitä ja uuttaa osallistavaa toimintakulttuuria.

VamO-hankkeessa 8- 18 vuotiaita lapsia ja nuoria haastateltiin liittyen heidän osallisuuteensa vammaissosiaalityön prosessissa. Lapset kokivat osallisuutensa toteutuneen pääasiassa huonosti. Moni lapsi toivoi, että heidän mielipiteitään kysyttäisiin. Lapset toivoivat pääasiassa saavansa keskustella työntekijöidensä kanssa. Osa kertoi tarvitsevansa tähän tukea (kuvia, tablettia, läheisen läsnäolo). Tapaamispaikaksi lapset toivoivat aina tutun paikan. Pitkälti tämä paikka oli koti. He toivovat myös vuorovaikutuksellisia asioita; ystävällisyyttä, huomioimista, työntekijän perehtymistä heidän asiaansa. Muutama lapsi toivoi myös jonkinlaista palkintoa tapaamisesta. Toivottiin etukäteismateriaaleja, joiden avulla voidaan valmistautua sosiaalityöntekijän tapaamiseen.

VamO:a koottiin työntekijöille menetelmiä, jotka auttavat vammaisten lasten kanssa kommunikointia, syntyi ”lasten työkalupakki”. Palautetta on kerätty niin asiakkailta kuin työntekijöiltäkin. Välineiden käyttö on lisännyt lasten osallisuutta ja rentouttanut asiakastilanteita. Vahvuuskorttien avulla on huomattu keskittyä myös lapsen vahvuuksiin. Välineet ovat tuoneet toiminnallisuutta vuorovaikutustilanteisiin. Työntekijät ovat havahtuneet, että materiaaleja on saatavilla.

Invalidiliitto, samoin kuin VamO-hankkeen osallistujatahot, ovat erittäin huolissaan vammaissosiaalityön perus- ja erikoistumiskoulutuksen puutteista, suurista asiakasmääristä, työntekijöiden vaihtumisesta.

Sosiaalityön erikoistumisalana vammaissosiaalityö vaatii laajan perehtyneisyyden niin lainsäädäntöön kuin vammaisuuteen liittyviin sosiaalisiin, psykologisiin ja taloudellisiin ilmiöihin. Vammaissosiaalityöhön tulisi luoda valtakunnallista perus- ja täydennyskoulutusta, mitä Suomessa ei tällä hetkellä ole. Vammaissosiaalityön työntekijäkohtaiset asiakasmäärät tulisi valtakunnallisesti pikaisesti selvittää THL: n toimesta.

VamO- hankkeessa tehdyn epävirallisen kyselyn perusteella oli suurin yksittäisen työntekijän asiakasmäärä 406 asiakasta, tämä on täysin kestämatöntä! Osaavat sosiaalityöntekijät, joilla on kohtuullisen asiakasmäärän puitteissa aikaa perehtyä lasten elämäntilanteeseen, tukevat harvinaissairaitten ja liikuntavammaisten lasten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta.

16.1.2019

Terveyspalvelut

Harvinaissairailta lapsilla on ollut haasteita saada oikea-aikaisia terveyspalveluita yksilöllisiin tarpeisiin perustuen. Lasten vanhemmat ovat kokeneet, että avoterveydenhuollossa ei ole riittävästi osaamista harvinaisista sairauksista.

Esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamies (EOA) on antanut kanteluratkaisun (Dnro 3382/4/15, 21.12.2016). Albinismia sairastavan lapsen vanhempi kanteli mm. koska lapsella oli vaikeuksia saada UV -vaateapuvälineitä ja aurinkorasvoja hoitotarvikkeina. EOA totesi, että UV -vaate- apuvälineet voidaan luovuttaa lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä. Lisäksi laillisuusvalvoja katsoi, että päiväkodin/terveydenhuollon neuvo ”lapsen pitämisestä vain sisätiloissa” ei ollut asianmukainen, vaan lapsen tuli voida leikkiä ulkona ikätovereidensa tavoin.

Avoterveydenhuollon työntekijöiden tulee tunnistaa osaamisensa rajat ja viipymättä ohjata harvinaissairaiden ja liikuntavammaisten hoito ja kuntoutus sinne mistä löytyy paras ymmärrys ja osaaminen.

Kulttuuri- ja vapaa-aika

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen artiklat 30 ja 31 tuovat esille lapsen oikeutta lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan sekä taide- ja kulttuurielämään. Samoin vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuuluvalla lapsella on oikeus omaan kulttuuriin, uskoon ja kieleen.

YK:n vammaissopimuksen artikla 30. säädetään vammaisten henkilöiden oikeudesta osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa kulttuurielämään. Invalidiliitto muistuttaa, että kulttuuriaineiston, esim. digitaalisen aineiston, teatterin ja kulttuuriesityksiä tarjoavien paikkojen, kuten kirjastojen, monitoimitilojen, tulee olla saavutettavia ja esteettömiä. Vammaisten lasten ja nuorten tulee saada yhdenvertaisesti osallistua leikki-, virkistys, vapaa-ajan ja urheilutoimintaan.

Monissa kunnissa on ollut vaikeuksia saada toimintarajoitteisille lapsille ja nuorille avustajaa heidän vapaa-ajan harrastuksiinsa. Tähän on vaikuttanut mm. avustajan alhainen palkka, epäyhtenäiset tai liian kapea-alaisesti määritellyt avustajan koulutusvaatimukset. Tähän pitäisi luoda yhtenäiset valtakunnalliset kriteerit, joissa on mahdollisuus myös yksilölliseen tarveharkintaan lapsen ja nuoren tarpeiden mukaisesti.

Vammaisten lasten perheiden ja vanhemmuuden tuki sekä työelämän perheystävällisyyden vahvistuminen

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen artikloiden 5 ja 18 mukaan vanhemmilla on ensisijainen, yhteinen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä lapsen edun mukaisesti. Valtion on kunnioitettava vanhempien tai muiden lapsen huoltajien vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia lapsen kasvatuksessa. Toisaalta valtion on myös tuettava vanhempia lasten kasvatuksessa.

16.1.2019

Invalidiliitto pitää tärkeänä, että lapsia aidosti kuullaan ja heidän mielipiteensä huomioidaan heitä koskevissa asioissa.

Mikäli lapsella on sairauden tai vamman vuoksi vaikea ilmaista itseään, tulee hänen kuulemisessaan hyödyntää läheisiä henkilöitä, digitaalisia apuvälineitä, puhetulkkeja, viittomakieltä, kuvasymboleja jne.

Artiklan17. mukaisesti lapsella on oikeus saada tietoa esim. television, radion ja lehtien välityksellä. Valtiolla on velvollisuus rohkaista tiedotusvälineitä tuottamaan lapsen hyvinvointia ja kehitystä tukevaa aineistoa. Tällaista aineistoa on mm. yhdenvertaisuutta, esteettömyyttä, suvaitsevaisuutta ja empatiakykyä edistävä digitaalinen aineisto.

Lapset, joilla on harvinaisia sairauksia ja/tai liikuntavamma, ja jotka tarvitsevat runsaasti hoitoa, tukea ja avustamista arkisissa toimissaan, tulee saada heidän yksilöllisten tarpeittensa mukaista hoitoa ja avustamista nykyistä joustavammin.

Perheillä itsellään on useimmiten paras näkemys siitä, miten heidän perheensä arki parhaiten sujuu ja minkälaista tukea he siihen tarvitsevat. Esimerkiksi matalan kynnyksen kotiapua tulisi olla tarjolla nykyistä helpommin. Sen hinta ei saa olla este avun hakemiselle ja saamiselle esimerkiksi köyhille perheille.

Perhevapaissa tulee olla kahden vanhemman perheessä molemmille erikseen korvamerkittyä lapsivapaata olla pienen lapsen kanssa kotona, sekä lapsivapaata, jonka jakamisesta vanhemmat voisivat itse päättää. Yksinhuoltajaperheiden tulee saada saman verran lapsivapaata kuin kahden vanhemman perheissä. Lapsen sairastuessa tulisi työelämässä löytyä lisää joustoa. Esimerkiksi vammaisen lapsen hoitaminen ja kuntoutus saattaa vaatia vanhemman läsnäoloa pidemmän aikaa. Samoin erilaiset hoito-, tutkimus ja kontrollikäynnit terveydenhuollossa voivat viedä paljon vanhempien aikaa. Työelämän tulisi joustaa, etätöön mahdollisuutta lisätä ja sosiaaliturvajärjestelmän korvata vanhemmille nykyistä joustavammin ansionmenetyksiä.

Erilaiset selvitykset, samoin kuin lasten vanhemmat, tuovat koko ajan esiin vammaisten lasten vanhempien uupuneisuutta järjestelmän viidakossa. Tähän tulisi kiinnittää huomiota ja yksinkertaistaa tukipalvelujen hakemista. Vanhemmille ja sisaruksille tulee järjestää ilman uuvuttavia hakuprosesseja heidän tarvitsemaansa esimerkiksi terapeutista tai mielenterveydellistä tukea. Järjestelmän tulee tukea, ei lamaannuttaa ja lannistaa jo vaikeassa elämäntilanteessa olevia!

Invalidiliitto näkee että lapsen pitää olla aidosti palveluiden ja koulutusjärjestelmän keskiössä. Vanhempien tehtävä ei ole taistella hallinnon alalta toiselle siirryttäessä (esim. varhaiskasvatus - koulu) lapsen oikeudesta apuvälineisiin, henkilökohtaiseen avustajaan, kuljetuspalveluihin, yksilöllistettyyn opetukseen ja niin edelleen. Lapsen palveluiden ja tukitoimien tarve tulee kartoittaa jo varhaisessa iässä. Hänen tulee saada joustavasti ja viipymättä tarvitsemiaan apuvälineitä ja muuta tukea. Palvelutarvetta tulee arvioida ja palveluja järjestää kasvavan harvinaissairaan tai liikuntavammaisen lapsen ja nuoren yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.



16.1.2019

Lähteet:

<https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/lastenneurolatyon-perusteet>

https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/aitiys_ ja_ lastenneuvola

<https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut>

Hakalehto Suvi & Pahlman Irma (toim.) Lapsen oikeudet terveydenhuollossa, Kauppakamari, Hansaprint Oy 2018

https://www.oph.fi/koulutus_ ja_ tutkinnot/varhaiskasvatus

https://www.oph.fi/koulutus_ ja_ tutkinnot/varhaiskasvatus/103/0/lapsen_ varhaiskasvatussuunnitelma_ - mallilomake_ ja_ ohjeistus

https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_ oikeudet_ 2016_ net.pdf

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_ 2

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

<https://www.kunkoululoppuu.fi/minne-opiskelemaan/toinen-aste/>

<https://www.innokyla.fi/web/tyotila3989514/materiaalit>

<https://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely/Sosnetin-maaritelma>

Andersson, Laura
Helsingissä 16.1.2019

Invalidiliitto ry

Petri Pohjonen
pääjohtaja

Laura Andersson
yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: asiantuntija Ylva Krokfors (ylva.krokfors@invalidiliitto.fi)

Suomen ev.lut. kirkon (KKP ja Nuori kirkko ry) näkökulmia kansalliseen lapsistrategiaan

Lähtökohtana lapsen oikeudet ja oikeusperustaisuus (Strategian mielekkyys)

Pyrkimys poikkihallinnolliseen ja hallituskaudet ylittävään strategiseen työskentelyyn on oikea. Strategian tulee luoda poliittisista suhdanteista riippumaton pohja sille, että kaikkia yhteiskunnan keskeisiä toimintoja tarkastellaan lapsiperustaisesti ja lapsen oikeuksista käsin. Tällöin keskiössä ovat lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi osana kaikkea yhteiskunnallista päätöksentekoa. Tulevaisuudessa kukin hallitus täsmentää ajassa olevat muutostarpeet ja niiden mukaiset toimenpiteet. Tällöin mittavia ja kiireellä toteutettavia muutoshankkeita ei tarvitse käynnistää neljän vuoden välein.

Mielekäs strategia ei ole kokoelma näkökulmia, yksityiskohtia, ohjelmia tai hankkeita. Strategia sen sijaan antaa näille suunnan. Strategian tulee olla aidosti velvoittava ja sen tukena tulisi olla ohjaustyökalut. Ilman laajaa poliittista sitouttamista strategia voi liueta listaksi hyviä ja kauniita toiveita. Strategia ei ole ensisijaisesti viestinnän eikä markkinoinnin asia.

Seuraavat näkökulmat ovat edellä mainittua lähtökohtaa konkretisoivia yksityiskohtia:

***Lapsiperheköyhyys**

Kirkko kantaa huolta lapsiperheköyhyiden lisääntymisestä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) arvion mukaan tällä hetkellä 471 000 suomalaista elää tilanteessa, jossa heidän tulonsa eivät riitä arjen perustarpeisiin (asuminen, ruoka, terveydenhoito, vaatteet). Perusturvan taso on riittämätön. Erityisen vakavia seurauksia köyhyydestä on lapsille.

Köyhyys näkyy myös kirkon diakoniatyössä. Kirkon yhteiseen avustusrahastoon saapuvissa hakemuksissa perheiden huono-osaisuus näkyy. Köyhien perheiden lapsilla ei ole juurikaan mahdollisuutta harrastaa ilman ulkopuolista pitkäaikaista tukea. Kirkko pyrkii omalta osaltaan tukemaan lapsiperheiden hyvinvointia muun muassa tarjoamalla perheneuvonnan ja diakonian laadukkaat palvelut maksutta jatkossakin eri puolilla Suomea. Etusijalla ovat lapsiperheet.

Peruskoulussa köyhyys aiheuttaa ongelmia mm. tietotekniikan ja välttämättömien urheiluvälineiden hankkimisessa. Se saattaa myös estää hakeutumisen toisen asteen koulutukseen, jossa opintoihin liittyviä välineitä ja tarvikkeita on hankittava itse. Toisen

asteen maksuttomuus antaisi köyhien perheiden lapsille mahdollisuuden opintoihin ja auttaisi pääsemään elämässä eteenpäin.

Kirkon tavoitteet lapsistrategiaan

- Lapsiperheköyhyyden vähentäminen keskeiseksi tavoitteeksi strategiaan ja seuraavalle hallituskaudelle.
- Maksuton toinen aste.
- Harrastustakuu tai vastaava lasten vapaa-ajan toimintaa mahdollistava kokonaisuus.

***Matalan kynnyksen palvelut**

Kirkko pitää tärkeänä, että matalan kynnyksen maksuttomat palvelut eri-ikäisille lapsille säilyvät myös taloudellisesti vaikeina aikoina. Seurakunnat ovat järjestöjen ohella yksi matalan kynnyksen toiminnan tarjoaja. Seurakunta tarjoaa erilaisia harrastusmahdollisuuksia, tukea ihmiseksi kasvamisessa sekä turvallisen aikuisen kohtaamista ja läsnäoloa. Seurakunnan toiminta on laajaa ja tarjolla edullisesti kaikille.

Seurakuntien toiminta on monessa mielessä ennaltaehkäisevää ja vahvistavaa toimintaa. Se tarjoaa henkireiän ja vertaistukea sekä vanhemmalle/huoltajalle että lapsille. Syrjäytymisen ehkäisyyn voidaan puuttua ja sitä voidaan ehkäistä ajoissa. Tällaiseen toimintaan panostaminen tuottaa pitkällä aikavälillä myös taloudellista säästöä, kun korjaavan toiminnan tarve vähenee.

Korjaavan toiminnan palveluita tulee kuitenkin olla tarjolla niille, jotka sitä tarvitsevat. Kirkon korjaavaa toimintaa toteutuu mm. diakoniatyön ja erityisesti perheneuvonnan kautta. On tärkeää tiedostaa, että korjaava toiminta ennaltaehkäisee seuraavan sukupolven ongelmia. Siksi kirkon perheneuvonnassa perheen etu on aina ensisijainen. Perheneuvonnan resursseja ei tule vähentää, vaan niitä on pikemminkin lisättävä. On myös huolehdittava palvelun alueellisesta kattavuudesta ja saatavuudesta.

Kirkon tavoitteet lapsistrategiaan

- Matalan kynnyksen palveluiden turvaaminen.

- Lasten ja perheiden vapaa-ajan toimintaa arvioitaessa otetaan huomioon kaikki palveluntarjoajat: järjestöt, seurakunnat, organisoimattomat kolmannen sektorin toimijat.

***Perheen, vanhemmuuden ja parisuhteen tuki**

Lapsella (sekä pienillä lapsilla että teini-ikäisillä) tulee olla oikeus kasvaa tasapainoisessa ja turvallisessa kodissa. Vahvat ja vakaat perheen aikuisten väliset suhteet ja aikuisten suhteet lapseen vaikuttavat ratkaisevasti lasten onnellisuuteen ja terveeseen kehitykseen. On olemassa tutkimusnäyttöä siitä, että vanhempien välinen suhde vaikuttaa lapsen hyvinvointiin yhtä paljon kuin vanhemman suhde lapseen. Ratkaisevaa lapsen mielen terveille kehitykselle ei näyttäisi olevan se riidelläkö perheessä vaan se, kuinka ristiriidat ratkaistaan ja sovitaan. Jatkuvan ristiriitaisen ja jännitteisen ilmapiirin keskellä eläminen ilman avointa riitelyäkään vääristää lapsen käsitystä itsestään, toisista ihmisistä ja ennen kaikkea ihmisten välisistä suhteista. Lapselle on tärkeää oppia, että vaikeitakin asioita voi käsitellä, tunteita saa kokea ja ilmaista eivätkä ne vie aikuisilta kykyä ajatella ja toimia lapsen parhaaksi

Tutkimusten mukaan sovittamattomien ristiriitojen jatkuessa pitkään vanhempien välillä, joko voimakkaana riitelynä tai kyvyttömyytenä ilmaista tunteita, lasten suhde molempiin vanhempiin häiriytyy. Tilanne vaikeuttaa myös lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä, koulumenestystä sekä tunne-elämän hyvinvointia. Jollei ristiriitoja pystytä sovitteluun on vaikutus lapsen kannalta sama riippumatta siitä, eroavatko vanhemmat vai pysyvätkö he yhdessä. Monet suhteisiin liittyvät vaikeudet siirtyvät sukupolvelta toiselle, elleivät perheet saa riittävää tukea vaikeuksiinsa ajankohtaisten haasteiden keskellä.

Lasten hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että yhteiskunta takaa riittävää ammatillista apua pari- ja perhesuhteiden vaikeuksiin. Oikein mitoitettulla ja -ajoitetulla pari- ja perheterapeuttisella avulla voitaisiin ehkäistä tehokkaasti lasten ja nuorten syrjäytymistä ja vaikeuksia tulevaisuuden lähisuhteissaan.

Myöskään neuvola- ja muuta vanhemmuusvalmennusta, parisuhdetoimintaa ym. matalan kynnyksen tukitoimia ei saa vähentää. Yhteistyön merkitys nousee vanhemmuuden ja perheen tukemisessa tärkeäksi; paikkakunnan eri toimijat, myös seurakunnat, voivat tuoda oman osaamisensa kaikkien lasten ja perheiden parhaaksi. Myös isovanhempien merkitys on tärkeää. Sitä tulee edelleen vahvistaa ja mahdollistaa eri sukupolvien välisiä kohtaamisia.

Kirkon tavoitteet lapsistrategiaan

- Neuvola- ja perhevalmennusten kaltaisten matalan kynnyksen tuen turvaaminen.
- Riittävä ammatillinen apu pari- ja perhesuhteiden vaikeuksiin esimerkiksi perheneuvontatyön kautta.

***Osallisuus**

Lapset, nuoret ja heidän perheensä ovat täysivaltaisia yhteisön ja yhteiskunnan jäseniä. Heillä tulee olla mahdollisuus tuoda mielipiteensä esiin ja vaikuttaa heitä koskevissa asioissa. Toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa lapset ja perheet tulee ottaa mukaan eri tasoilla. Lapsivaikutusten arviointi tulee ottaa osaksi kaikkea lapsia ja nuoria koskevaa päätöksentekoa.

Kirkon tavoitteet lapsistrategiaan

- Lapsivaikutusten arviointi osaksi kaikkea lapsia ja nuoria koskevaa päätöksentekoa.
- Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden edistäminen keskiöön toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

***Oikeus uskontoon ja katsomukseen**

Yhteiskunnassamme tulee tunnustaa jokaisen ihmisen, myös lapsen, oikeus uskontoon, katsomukseen ja mielipiteen vapauteen YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Perustuslain ja uskonnonvapauslain mukaan jokaisella on oikeus harjoittaa tai olla harjoittamatta uskontoa. Uskonnolla ja katsomuksella on usein merkittävä rooli ihmisen identiteetin muodostumisessa. Hengellisyys on osa ihmisen kokonaisvaltaisuutta eikä sitä tule erottaa muusta elämästä erilliseksi osaksi.

Monikulttuurisuus ja moniuskontoisuus yhteiskunnassamme on lisääntynyt viime vuosina ja tämä kehitys jatkuu myös tulevaisuudessa. Hyvät vuorovaikutustaidot sekä kokemukset eri tavalla ajattelevista ihmisistä auttavat lasta kohtaamaan toiset ihmiset kunnioittavasti ja arvostaen. Tämä on myös yksi yhteiskuntarauhan perusteista. Siksi uskontojen ja katsomusten välistä dialogia ja rinnakkaiseloa tulee tukea. Uskonnon tulee saada näkyä lapsen ja perheen arjessa, varhaiskasvatuksessa ja koulussa luonnollisena osana elämää. Mitä vahvempi oma identiteetti on, sitä helpompaa on myös erilaisuuden kohtaaminen ja

kunnioittaminen. Onkin tärkeää, että lapsi oppii tietämään omat kulttuuriset ja katsomukselliset juurensa.

Kirkon tavoitteet lapsistrategiaan

- Yhteiskunnan tuki ja lupa uskontojen ja katsomusten näkymiseen sekä niiden väliseen dialogiin varhaiskasvatuksessa, koulumaailmassa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa.

***Alueellinen kehitys ja yhdenvertaisuus**

Yhdenvertaisuuden periaate on keskeinen sekä palveluiden että muun toiminnan osalta. Maassamme yhä lisääntyä alueellinen segregatio (etelä-pohjoinen, kaupungit -maaseutu, alueelliset erot paikkakuntien sisällä) vaarantavat lasten ja perheiden yhdenvertaisuutta. Alueellinen kehitys on Suomessa johtanut tilanteeseen, jossa muualla kuin kasvavilla kaupunkiseuduilla elävien ihmisten edellytykset päästä osallisiksi yhteiskunnallisista palveluista toteutuvat eri puolilla maata eri tavoin. Tämä koskee kipeällä tavalla myös lapsia ja nuoria.

Harrastamisen mahdollisuudet, koulumatkojen pituus, opiskelupaikkojen ja muiden palveluiden saatavuus voivat vaihdella suuresti. On pidettävä huoli, etteivät erot kasva liian suuriksi, vaan yhdenvertaisuutta pidetään yllä tarvittavin tukitoimin. On kysyttävä, toteutuuko yhdenvertaisuus ja lapsen etu. Lapsivaikutusten arviointi tarjoaa välineen arvioida eri tasolla tehtävien päätösten vaikutuksia lapsiin ja perheisiin. Haitallisia vaikutuksia voidaan myös pyrkiä kompensoimaan ja pienentämään.

Kirkon tavoitteet lapsistrategiaan

- Alueellinen tasa-arvo lasten ja nuorten harrastusten ja palveluiden saatavuudessa taattava.

Lisätietoja:

Jarmo Kokkonen, johtaja, kirkon kasvatus- ja perheasiat –yksikkö, Kirkkohallitus (050 5941 316, jarmo.kokkonen@evl.fi)

Raija Ojell, asiantuntija (varhaiskasvatus), kirkon kasvatus- ja perheasiat –yksikkö, Kirkkohallitus (050 344 8613, raija.ojell@evl.fi)

Katri Korolainen, johtaja, viestintä ja vaikuttaminen, Nuori kirkko ry (044 545 6592, katri.korolainen@nuorikirkko.fi)

KUULOVAMMAJÄRJESTÖJEN EVÄSTYSTÄ LAPSISTRATEGIAN VALMISTELUUN 30.1.2019

Tämänhetkinen kansallinen lainsäädäntö ja Lapsen oikeuksien sopimus eivät valitettavasti riitä turvaamaan vammaisten lasten oikeuksia. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on otettava aidosti myös paikallistasolla sekä päätöksenteossa että arkisissa palveluissa käyttöön. Toisaalta asiaa tulee tarkastella myös käytetyn kielen näkökulmasta. **Lapsi- ja perhepalveluiden suunnittelua ja toimeenpanoa hidastavien tietoaukkojen täydentäminen tulee käynnistää kaikkien kuulovammaisryhmien osalta sekä vammaisuuteen että kieleen ja kommunikaatioon liittyvät kysymykset huomioiden.** Edellä mainitut näkökulmat eivät ole toisensa poissulkevia, vaan rinnakkaisia ja toisiaan täydentäviä – ilman molempien näkökulmien huomioimista kuulovammaisella lapsella ei ole pääsyä perusoikeuksiinsa, esimerkiksi varhaiskasvatukseen tai opetukseen.

Kuulovammaisten lasten ryhmää leimaa moninaisuus, sillä ryhmää kuvailtaessa käytetään usean eri tieteenalan terminologiaa (lääketiede, kuntoutus, erityispedagogiikka, kielitiede jne.) Lasten kuulon aste vaihtelee lievästä kuulovammasta kuurouteen, ja kuulovammaan saattaa kytkeytyä näkövamma tai muita haasteita, jolloin kieli- ja kommunikaatiokysymykset korostuvat. Lapsella saattaa olla käytössä kuulon apuväline, kuten kuulokoje ja/tai sisäkorvaistute, mutta se ei tee hänestä normaalikuuloista. Hänellä voi olla myös muita apuvälineitä, joita hän tarvitsee esimerkiksi liikkumiseen. On tärkeää varmistaa, että varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa tehdään myös muut tarvittavat mukautukset tiloihin ja toimintatapoihin lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti.

Kielen näkökulmasta kuulovammaisuuteen yhdistetään usein viittomakielen tai jonkin kommunikaatiokeinoon, kuten viitotun puheen tai tukiviittomien käyttö. Lapsen äidinkieli voi olla myös jokin muu kuin suomi, ruotsi, suomalainen viittomakieli tai suomenruotsalainen viittomakieli.

Viittomakielisten lasten osalta tulee lisäksi huomioida, että viittomakieltä käyttävien lasten joukossa on myös kuulevia lapsia, joiden äidinkieli on viittomakieli.

Yhteistyössä:

Kuuloliitto ry

Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry

Kuurojen Liitto ry

Kuurojen Palvelusäätiö sr

LapCI ry

Suomen Kuurosokeat ry

Viittovat Perheet ry

Lastensuojelun keskusliitto - Kansallisen lapsistrategian valmistelua varten pohjustavassa lapsistrategiatyössä ja lapsistrategiassa huomioon otettavaksi

7.1.2019

Kansallisen lapsistrategian valmistelua varten
Pohjustavassa lapsistrategiatyössä ja lapsistrategiassa huomioon otettavaksi

Miksi tarvitaan lapsistrategiaa?

- **Suomi on ratifioinut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen** ja sitoutunut sen toimeenpanoon. Lapsistrategian lähtökohtana on oltava vahva lapsioikeusperustaisuus.
- **YK:n lapsen oikeuksien komitea on todennut vuonna 2011, että Suomesta puuttuu kattava lapsipolitiikan koordinaatio.** Komitea kehotti Suomea huolehtimaan johdonmukaisesta ja yhdenmukaisesta lapsen oikeuksien toimeenpanosta kansallisesti, alueellisesti ja kunnallisesti. Komitean suositukset olivat lapsi- ja perhejärjestöjen aloitteen taustalla. Lapsistrategian yhteys LOS-seurantaan on ilmeinen.
- **Lapsistrategia on siis toimintapolitiikka ja suunnitelma, jonka pitäisi läpäistä koko valtionhallinto, maakuntahallinto ja kunnallishallinto.** Strategian pitäisi ohjata sekä lainsäädäntöä, kehittämistyötä että osaamisen vahvistamista. Myös lakien toimeenpanon ohjaus kiinnittyy tiiviisti kokonaisuuteen. Toimintapolitiikan tulee pohjautua tutkittuun tietoon, olla pitkäjänteistä ja parlamentaarisesti valmisteltu.
- **Lapsistrategiaa tarvitaan, jotta lasten asiat eivät jää kapeasti vain suoraan lasten kanssa toimivien hallinnonalojen harteille,** vaan rakentuu yhteinen ymmärrys ja jaettu vastuu lapsen oikeudesta osallisuuteen yhteiskunnan varoista, oikeuteen osallistua sekä yhteinen näkemys lapsen oikeudesta erityiseen suojeluun.

- **Kun lasten asiat otetaan politiikan keskiöön, ei mitään ratkaisuja voida tehdä ilman huolellista lapsivaikutusten arviointia**, joka sekä etukäteisarviointina että prosessina tarkastelee lasten huomioimista kaikessa politiikassa. Myös lapsibudjetointia tulisi käyttää keinona huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta.
- Lapsistrategian rinnalla tarvitaan lapsiystävällistä yhteiskuntaa edistävää toimintaa.
- **Lapsen edun toteutuminen edellyttää aina lapsen omaa osallisuutta.** Lapsen osallisuus tulee toteuttaa eettisesti kestäväällä tavalla.

Ruotsin lapsistrategia

Ruotsin lapsistrategiassa todetaan seuraavaa:

- Kaikki lapsia koskeva lainsäädäntö muotoillaan LOS-lähtöisesti
- Lapsen psyykkisen ja fyysisen yksityisyyden suojan on oltava keskiössä
- Lasten osallisuuden toteutumisesta (ei vain edustuksellisen osallisuuden) on huolehdittava aina
- Tietoisuutta lapsen oikeuksista tulee lisätä lapsille ja vanhemmille
- Vanhemmuudelle on järjestettävä tukea
- LOS-osaamista lisätään ammattilaisille ja päättäjille
- Lapsen oikeuksien toteutumista arjessa tulee edistää yhteistyöllä
- Käytössä on oltava ajantasainen tieto lasten ja perheiden elinolosuhteista
- Lapsivaikutusten arviointi toteutetaan *poikkeuksetta*

Mitä lapsi- ja perhepolitiikassa tulisi tehdä?

Pitkäjänteinen lapsi- ja perhepolitiikka:

- Heti hallituskauden alussa laaditaan kansallinen lapsistrategia, joka perustuu tietoon ja tutkimukseen, kattaa laajasti eri hallinnonalat, on pitkäjänteinen ja tavoitteellinen.
- Eduskunta ja ministeriöt toimivat esikuvina muulle julkishallinnolle ottamalla lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin toimintamallit laajasti ja laadukkaasti käyttöön osana tiedolla johtamisen vahvistamista.
- LAPE-muutosohjelman yhteydessä luodut hyvät käytännöt otetaan valtakunnallisesti käyttöön ja palvelujen painopistettä käännetään kohti ennaltaehkäiseviä palveluja.

Lapsiköyhyys ja perheiden toimeentulo:

- Lapsiperheiden universaalien palvelujen ja etuuksien tasoa nostetaan pitkäjänteisesti ja palautetaan vähintään niihin tehtyjä leikkauksia edeltäneelle tasolle.
- Lapsilisät katsotaan etuoikeutetuksi tuloksi toimeentulotukea myönnettäessä.
- Toteutetaan perhevapaaudistus, joka tuo joustavuutta perheiden arkeen, huomioi perheiden erilaiset tilanteet, lisää työelämän lapsimyönteisyyttä ja valmistellaan lapsilähtöisesti.
- Lapsiperheiden sosiaali- ja terveystalouden asiakasmaksujen, lääkekulujen ja muiden sairauskulujen maksukatot yhdistetään, yhtenäistetään ja kohtuullistetaan.
- Turvataan perheille kohtuuhintainen asuminen edullisella vuokra-asumisella sekä asuntolainojen verovähennysoikeudella.
- Valtion talousarviosta ja julkisen talouden suunnitelmasta tehdään vuosittain lapsivaikutusten arviointi, jossa huomioidaan myös verotukseen tehtyjen muutosten vaikutus lapsiperheisiin.
- Perheiden verotuksen kiristyminen kompensoidaan perheille kohdistetuilla verovähennyksillä tai tulonsiirroilla.

Varhaiskasvatus ja koulutus:

- Palautetaan kokoaikainen subjektiivinen oikeus varhaiskasvatukseen.
- Pienennetään varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ryhmäkokoja ja parannetaan varhaiskasvatuksen suhdelukua.
- Lakiin on kirjattava säännökset lapsen tarvitseman tuen järjestämisestä varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatustalouteen tulee kirjata myös konsultoivat psykologipalvelut.
- Erityisopetuksen riittävät opettaja- ja avustajaresurssit turvataan.
- Poikien heikentyneen koulumenestyksen syyt selvitetään ja toteutetaan tarvittavat toimenpiteet tilanteen korjaamiseksi.
- Ammatillisen koulutuksen lähiopetusta lisätään merkittävästi ja opetus muutetaan maksuttomaksi.
- Sisäilmaongelmien torjuntaa jatketaan tehokkaasti. Varmistetaan, että kunnat tarkastavat oppimisympäristöjen turvallisuuden ja terveellisyyden vähintään kolmen vuoden välein. Kunnissa on oltava selkeät etukäteen sovitut toimintamallit sisäilmaongelmin puuttumiseen.

Turvallinen lapsuus:

- Turvataan koulurauha ja syrjimättömyys aina varhaiskasvatuksesta lähtien jokaiselle lapselle. Jatketaan kiusaamisen ehkäisyn työryhmän toimenpiteiden täytäntöönpanoa.

- Neuvoloissa, varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa kerrotaan lapsille ja heidän vanhemmilleen lapsen oikeuksista ja vahvistetaan kannustavan kasvatuksen mallia.
- Huolehditaan lapsiperheiden peruspalvelujen resursoinnista vanhemmuuden tukemiseksi.
- Alkoholilakiin tehtyjen liberalisointien lapsivaikutuksia seurataan ja tarvittaessa päätöstä korjataan. Uusia alkoholipolitiikan liberalisointeja ei tehdä.
- Turvataan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden resurssit ja kohtuullinen asiakasmäärä sosiaalityöntekijää kohden. Selkeytetään sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain suhdetta.
- Lisätään lastensuojelun tuottavuutta ottamalla käyttöön lapsibudjetoinnin toimintamalli.
- Lastensuojelun sijaishuollolle ja avopalveluille laaditaan laatukriteerit sekä valtakunnallinen rekisteri.
- Lastensuojelun jälkihuollon ikäraja nostetaan 25 vuoteen.
- Perheenyhdistämissäännökset ja käytännöt on korjattava kiireellisesti lapsen oikeuksia kunnioittaviksi.
- Yksin tulleiden lasten palvelujen siirtämisestä lastensuojelun piiriin tehdään selvitys ja edustajajärjestelmä saatetaan kuntoon.
- Maahanmuuttajanuorten pätkäluvista luovutaan ja heille annetaan pysyvät, kotoutumista tukevat luvat.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto - Kansallisen lapsistrategian valmistelua varten pohjustavassa lapsistrategiatyössä ja lapsistrategiassa huomioon otettavaksi

Mannerheimin Lastensuojeluliitto

7.1.2019

Kansallisen lapsistrategian valmistelua varten pohjustavassa lapsistrategiatyössä ja lapsistrategiassa huomioon otettavaksi

Strategian lähtökohdat

- **YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen järjestelmällinen ja tavoitteellinen täytäntöönpano lapsistrategian perustana.** Kestävän ja johdonmukaisen lapsipolitiikan perustana on lapsen oikeuksien sopimus. Lapsen oikeuksien sopimusta on sovellettava johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti valtion, kuntien ja maakuntien päätöksenteossa ja toiminnassa. On tärkeä ottaa huomioon YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit ja suositukset.
- **Lapsistrategialla kattava toimintapolitiikka ja koordinaatio lasten oikeuksien edistämiseksi.** Hallinto on Suomessa sektoroitunut, mikä heikentää laajojen yhteiskunnallisten ilmiöiden haltuunottoa, kuten lapsiperheköyhyys tai nuorten syrjäytyminen.
- **Kaksiosainen toteutus: Lapsistrategiassa sekä pitkän aikavälin tavoitteet ja toimet että hallituskaudeksi asetettu tavoitteellinen toimeenpanosuunnitelma.** Lapsiystävällisen yhteiskunnan rakentaminen on jatkuva prosessi, jossa pitää vastata pysyvien asioiden lisäksi kunkin hetken haasteisiin.

Strategian sisältö

- **Lapsiin, nuoriin ja perheisiin investoiminen.** Lasten, nuorten ja perheiden toimivista palveluista ja lapsiperheiden riittävästä sosiaaliturvasta on huolehdittava kaikkina ajankohtina. Lasten ja nuorten hyvinvointi rakentuu perheessä, kasvu- ja asuinympäristössä, vertaissuhteissa sekä arjen palveluissa, kuten varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa ja vapaa-ajantoiminnoissa.
- **Lasten ja nuorten syrjinnän ja eriarvoisuuden torjunta.** Syrjinnän kieltäminen ei ole vain passiivinen velvollisuus, joka kieltää syrjinnän, vaan se edellyttää aktiivisia toimia

eriarvoisuuden torjumiseksi. Lapsuus- ja nuoruusiän hyvinvointi- ja terveyseroja ja ylisukupolvista huono-osaisuutta on kavennettava tavoitteellisesti. Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiseen on kiinnitettävä huomiota kaikissa lasten ja nuorten kasvuympäristöissä.

- **Lapsiperheiden sosiaaliturvan varmistaminen ja lapsiperheköyhyyden vähentäminen.** Sosiaaliturvan kokonaisuudistus tarjoaa tähän hyvän mahdollisuuden. Lapsiperheiden sosiaaliturvassa tarvitaan sekä universaalia, kaikkia lapsiperheitä koskevaa sosiaalipolitiikkaa, kuten lapsilisiä ja perhevapaaetuuksia että kohdennettuja toimia, jotka ottavat huomioon perheiden erilaiset tilanteet. Näitä ovat muun muassa yksinhuoltajuus, vanhemman tai lapsen sairaus tai vammaisuus, vanhemman työttömyys tai työkyvyttömyys sekä huoltajan menetys. Yhä tärkeämpää on löytää joustavia ja perheen yksilölliset tarpeet huomioon ottavia ratkaisuja yhteensovittava työ, opiskelu ja perhe-elämä. Myös työn, sosiaaliturvan ja verotuksen yhteensovittamiseen tarvitaan nykyistä parempia välineitä.
- **Laadukkaan varhaiskasvatuksen ja koulutuksen turvaaminen.** Pienennetään päiväkotien ryhmäkokoja ja palautetaan aiempi henkilöstömitoitus ja oikeus kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen sekä vahvistetaan erityisen tuen antamista varhaiskasvatuksessa. Vahvistetaan kouluhyvinvointia, maahanmuuttajataustaisten oppilaiden tukea, opiskelun kolmiportaista tukea, opiskeluhuoltoa, opinto-ohjausta ja yksilöllisiä opintopolkuja.
- **Lasten, nuorten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaavien sosiaali- ja terveystalveluiden kehittäminen.** Talveluiden saatavuuden, laadun ja integraation varmistaminen sote-uudistuksessa, vanhemmuuden tuki, kohtaaminen talveluissa, perhekeskukset, maakunnan, kuntien ja järjestöjen toimintojen yhteensovittaminen, LAPE-ohjelman jatkuvuuden ja tulosten juurruttamisen varmistaminen.
- **Lapsen edun ensisijaisuuden soveltaminen kaikessa lapsia koskevassa ja heihin vaikuttavassa päätöksenteossa.** Lapsen edun mukainen ratkaisu on sellainen, joka parhaalla mahdollisella tavalla varmistaa lapsen oikeuksien toteutumisen. Lasten edut selvitetään lapsivaikutusten arvioinnilla. Vaikutusten arvioinnin on oltava säännönmukainen osa päätösten valmistelua. Lasten ja nuorten kuuleminen ja osallisuus on tärkeä osa vaikutusten arviointia.
- **Lasten ja nuorten osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien tukeminen.** Lasten ja nuorten kokemustietoa on arvostettava ja hyödynnettävä. Lasten ja nuorten on saatava tietoa ja heidän pitää saada ilmaista näkemyksensä ja vaikuttaa itseään, yhteisöään ja yhteiskuntaa koskeviin asioihin. Lasten ja nuorten ulkopuolisuutta, yksinäisyyttä ja kiusaamista on ehkäistävä aktiivisesti kaikissa kasvuympäristöissä.
- **Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tavoitteellinen edistäminen.** Tarvittavaa tukea on annettava varhaisessa vaiheessa eikä vasta ongelmien vaikeuduttua ja kasauduttua. Talveluissa on oltava riittävästi aikaa kohtaamiselle. Lasten ja nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kehityksen tukeminen: erityinen huomio

nivelvaiheisiin, myös lasten ja nuorten mielenterveys sekä digitaalinen kasvuympäristö erityishaasteina.

- **Työn ja perheen yhteensovittamisen parantaminen.** Perhevapaajärjestelmän joustavuudesta ja perhevapaaetuuksien riittävästä tasosta on huolehdittava. Perhevapaaudistus on toteutettava lapsi- ja perhelähtöisesti, jossa lasten ja perheiden monimuotoiset tilanteet huomioidaan.
- **Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ja muun kaltoinkohtelun ehkäiseminen.** Neuvolapalveluilla, muilla perhepalveluilla, varhaiskasvatuksella ja oppilashuollolla on keskeinen tehtävä lapsiin kohdistuvan väkivallan ja muun kaltoinkohtelun ehkäisemisessä ja tunnistamisessa.
- **Lasten oikeuksien koulutus ja tiedotus.** Tietoisuus lasten oikeuksista on edellytys niiden toteutumiselle. Lapsen oikeuksien koulutusta ja tiedotusta on järjestettävä lapsille itselleen, heidän vanhemmilleen, lasten kanssa työskenteleville ja lapsia koskevia ja heihin vaikuttavia päätöksiä valmisteleville ja tekeville.



Marttaliiton suosituksia kansallisen lapsistrategian valmisteluun

Martat toimivat kotien ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Marttojen lapsiperheille suunnatun kotitalousneuvonnan tavoitteena on tukea ja vahvistaa lapsiperheiden arkea ja hyvinvointia. Toiminta on ennaltaehkäisevää työtä, jonka tavoitteena on etsiä ja löytää perheen omia voimavaroja arjen pyörittämiseen. Arjen hallinnan teemat, arjen rytmitys, ruoanvalmistus, kodinhoito ja talousasiat ovat neuvonnassa keskeisiä.

Marttojen kotitalousneuvonnallinen lähestymistapa hyvinvointiin on toiminnallinen ja arjen perusasioihin keskittyvä. Martat tekevät monipuolista työtä lapsiperheiden parissa muun muassa järjestämällä kotitalousneuvonnallisia kursseja, luentoja ja tekemällä kotikäyntejä perheisiin. Toiminnan tavoitteena on opetella hyviä toimintatapoja niin ryhmässä yhdessä muiden kanssa kuin perheen omassa kotiympäristössä.

Tavoitteena on, että perheiden käytännön kotitaloustaidot, arjen hallinnan taidot, luottamus omaan osaamiseen ja kykyihin kasvavat. Perheiden hyvinvointi vahvistuu itse opittujen taitojen kautta. Toiminnalla on paikkansa myös vertaistuen ja sosiaalisten verkostojen mahdollistajana ryhmätilanteiden kautta. Pitkällä tähtäimellä toimintamme edistää kokonaisvaltaista hyvinvointia, joka taas näkyy terveytenä, työ- ja toimintakykenä eri elämänvaiheissa.

Sujuva arki ja rutiinit ovat elämää tukevia rakenteita. Jos arki on kelluvaa ja selviytyminen jokapäiväisestä elämästä haastavaa, aiheuttaa se usein voimattomuutta ja pystyvyyden tunteen katoamista. Erityisesti vähävaraisissa lapsiperheissä arkitaitojen merkitys korostuu, sillä pienet resurssit tulisi käyttää tehokkaasti ja näin lapsille voitaisiin mahdollistaa säännöllinen ja turvallinen arki. Arjen rakenne ja ennakoitavuus on tärkeää nimenomaan lasten näkökulmasta.

Lapsiperheiden neuvonnalle on selkeä paikkansa ennaltaehkäisevänä ja perheiden terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistävänä toimintana. Marttojen tarjoamat lapsiperhetyö on käytännön osallistavaa apua parhaimmillaan. Tavoitteena on tukea perheiden omia voimavaroja, ei tehdä heidän puolestaan. Marttojen kotitalousneuvonta voi osaltaan täydentää lapsiperheiden moniammatillisia palveluverkostoja. Martat toimivat yhteistyössä kuntien ja muiden järjestöjen tarjoamien toimintojen ja palvelujen kanssa niitä täydentäen. Kotitalousneuvonta ja Marttojen sisällöt lapsiperheille sopivat hyvin perhekeskuskontekstiin. Varhainen tuki, ratkaisut arkeen ja arjen hallintaan ovat Marttojen erityisosaamista.

Marttaliitto ry
Pirkko Haikkala, vs. pääsihteeri
Katariina Silanen, koordinaattori

Järjestöjen MielenTerveyspooli kommentti lapsistrategian valmistelun tueksi

Kommentti lapsistrategian valmistelun tueksi

Järjestöjen MielenTerveyspooli
www.mielenterveyspooli.fi

MielenTerveyspooli kiittää mahdollisuudesta osallistua lapsistrategian ideointiin. MielenTerveyspooli yhdistää 23 mielenTerveysalan valtakunnallista järjestöä yhteiseen vaikuttamistyöhön.

MielenTerveyspooli toivoo strategiasta vahvaa tukea lapsille ja vanhemmille. Toivomme, että tulevien sukupolvien mielenTerveyttä ja mielenTerveystaitoja tuetaan paremmin eri keinoin sekä peruspalveluiden vahvistamisen, että kouluttamisen ja anti-stigmatyön kautta.

Huomiota tulee asettaa psyykkisen jaksamisen vahvistamiseen perheissä, myönteisten kasvatustaitojen tukemiseen ja lasten huomioimiseen aikuisten palveluissa. Lapsen tuleva hyvinvointi kehittyy jo raskausaikana. Peruspalveluissa tulisi mahdollistaa riittävä tuki ja psykoterapeuttinen hoito jo lasta odottaville vanhemmille, sekä vauvaperheille.

Aikuisille, niin vanhemmille kuin työntekijöillekin tulee tarjota mahdollisuus mielenTerveysosaamisensa kehittämiseen. Esitämme, että maakuntia ohjattaisiin vaatimaan varhaisten mielenTerveyspalveluiden tarjoamista sekä sote-palvelutuottajilta vanhemmuuden tuen toteuttamista vaikuttavaksi osoitetulla menetelmällä kaikissa aikuisten sote-palveluissa. MielenTerveystaitojen opettelu ja opettaminen on otettava myös osaksi kaikkea lasten ja nuorten kasvatusta ja opetustyötä. Mielen hyvinvointi ja sosiaaliset taidot rakentuvat pitkälti lasten ja nuorten perheympärisöissä ja koulussa.

Lapsiin kohdistuva väkivalta on kitkettävä Suomesta eri päätöksenteon tasojen ja yhteiskunnan toimijoiden yhteistoimin. Lähisuhdeväkivallan estämistä tulee edistää, ja turvakotien määrää on lisättävä. Lisäksi vanhempien ja lasten yhteisten tukimuotojen tarjontaa eri elämäntilanteissa on lisättävä. Esimerkiksi psykiatrisia hoitopaikkoja tulisi olla tarjolla osastoilla siten, että varsinkin yksinhuoltajat voivat toipua ja kuntoutua niissä tarpeen mukaisesti myös yhdessä lapsen kanssa.

Perheet ovat monimuotoisia. Toivomme strategian painottavan lapsen kaikkien vanhempien ja perheyhteisön osallisuutta kasvatukseen ja lapsen tukeen. Esimerkiksi isien rooli unohtuu usein vanhemmuuden tuessa. Lasten ja vanhempien kanssa työskentelevää henkilökuntaa neuvolasta ja varhaiskasvatuksesta alkaen tulee kouluttaa huomioimaan paremmin lapsen koko kasvatusyhteisö, ja mielenTerveyden rooli siinä, sekä mahdollistaa moniammatillinen yhteistyö ja mielenTerveyden ammattilaisten tarjoama konsultaatio muille ammattihenkilöille.

Helsingissä 5.2.2019

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized 'P' followed by 'ia' and a cursive 'Hytönen'.

Pia Hytönen
puheenjohtaja, MielenTerveyspooli
toiminnanjohtaja, FinFami

OAJ:n kannanotto lapsistrategiaan

Kansallisen lapsistrategiatyön ohjausryhmä

14.2.2019

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n kannanotto lapsistrategiaan

Tiivistelmä

Kansallisen lapsistrategian lisäksi on laadittava kansallinen osaamisstrategia.

Molemmat strategiat on sisällytettävä kansalliseen kehysuunnitteluun ja budjetointiin.

Lapsi- sekä osaamisstrategian valmistelun, toimeenpanon, ohjauksen, seurannan ja arvioinnin vastuut kuuluvat opetus- ja kulttuuriministeriölle. Valtioneuvosto kuitenkin päättäisi strategioista OKM:n esittelyn pohjalta.

Lapsi- ja osaamisstrategiasta on annettava vuosittain selonteko eduskunnalle, Valtioneuvosto vastaa näiden selontekojen antamisesta.

Strategioiden avulla muodostetaan päätöksenteon tueksi kattava tietopohja. Niihin on koottava listausta indikaattoreista, jotka kertovat pitkän aikavälin tavoitteiden nykytilan ja laadun. Strategiatasolla sovitaan, miten luodaan kansallinen tietopohjan rakentumista tukeva viitekehys (ml. yhteiset arvot, tavoitteet, tietosisällöt).

Jokaisella maakunnalla ja kunnalla on oltava oma kansalliseen lapsistrategiaan pohjaava lapsistrategia sekä kansalliseen osaamisstrategiaan pohjaava kasvatus-, koulutus- ja tutkimusstrategia tai näiden on sisällytettävä osaksi maakunta- tai kuntastrategiaa.

Maakunta ja kunta tason lapsi- ja osaamisstrategia työn kansallinen seuranta ja koordinointi tapahtuisi aluehallintoviraston toimesta, jolle kohdennettaisi tätä varten riittävät resurssit.

Strategioihin sisällytetään velvoite lapsivaikutusten arvioinnin tekemiseen valtiolle, maakunnille ja kunnille samoin kuin velvoite lapsibudjetoinnin tekemiseen.

Tarvitaan kansalliset pitkän ajan lapsistrategia sekä osaamisstrategia

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ esittää, että Suomeen laaditaan kansallinen lapsistrategia sekä sen rinnalle kansallinen osaamisstrategia.

Lapsistrategian on oltava hallinnonalojen rajat ylittävä ja useamman hallituskauden pituinen pitkän aikavälin strategia. Siinä asetetaan lapsipolitiikalle pitkän aikavälin tavoitteita, mukaan lukien laadulliset tavoitteet ja mittarit näiden tavoitteiden seurannalle.

Koska lapsistrategia ei kata koko koulupolkua tarvitaan lapsistrategian rinnalle kasvatusta-, koulutusta- ja tutkimusta koskeva erillinen koko kasvatus-, koulutus- ja tutkimusjärjestelmän sekä koko työuran ja eliniän aikaisen osaamisen kehittämisen kattava osaamisstrategia. Siinä asetetaan kasvatus-, koulutus- ja tutkimuspolitiikallamme strategisia pitkän aikavälin tavoitteita, mukaan lukien laadulliset tavoitteet ja mittarit näiden tavoitteiden seurannalle.

Molemmat strategiat on sisällytettävä kansalliseen kehysuunnitteluun ja budjetointiin.

Kansalliset lapsi- ja osaamisstrategia tulisi laatia yhteistoiminnassa niiden ministeriöiden ja sidosryhmätahojen kanssa, joilla on vastuuta strategioiden käsittelemistä asioista. Suomeen tarvitaan laajassa yhteisymmärryksessä laadittu kattava, strateginen lähestymistapa. Lapset, kasvatus-, koulutus- ja tutkimusjärjestelmämme kokonaisuutena sekä kansallinen osaamistason kehitys on saatava näkyväksi yhteiskunnassa, poliittisen mielenkiinnon kohteeksi ja esiin kaikessa päätöksenteossa sekä resurssien jaossa.

Kukin hallitus päättäisi toimista, joilla hallituskauden aikana edetään kohti strategioissa asetettuja määrällisiä ja laadullisia tavoitteita. Hallituskauden aikana on vuosittain annettava selvitys, kuinka toimeenpano on onnistunut.

OAJ esittää, että **lapsi- sekä osaamisstrategian valmistelun, toimeenpanon, ohjauksen, seurannan ja arvioinnin vastuut kuuluvat yhdelle ministeriölle, opetus- ja kulttuuriministeriölle**, joka jo nyt hallinnoi euroina yli 80 prosenttia lapsi- ja perhepalveluista. OAJ ei pidä perusteltuna esimerkiksi erillisen perheministeriön perustamista. Vaarana olisi, että se marginalisoi perheasiat ja muodostaa turhia hallinnonalojen välisiä raja-aitoja. **Valtioneuvosto kuitenkin päättäisi strategioista OKM:n esittelyn pohjalta ja vastaisi selonteon antamisesta eduskunnalle vuosittain strategioiden toimeenpanosta.**

Lapsi- sekä osaamisstrategiaan on koottava listausta indikaattoreista, jotka kertovat pitkän aikavälin tavoitteiden nykytilan ja laadun. Indikaattoreiden on oltava sellaisia, että niiden avulla voidaan seurata tavoitteeksi asetetuissa asioissa tapahtuvia muutoksia sekä määrällisesti että laadullisesti. Strategioista pitäisi käydä ilmi, mitä tällaista tietoa jo nyt on saatavilla ja mitä tietoja on tarve lisäksi jatkossa kerätä ja miten.

Vuosittain eduskunnalle strategioiden etenemisestä toimitettavaan selontekoon on analysoitava niitä syitä ja tekoja, jotka ovat vaikuttaneet määrällisiin ja laadullisiin muutoksiin indikaattoreissa. Analyysissä on otettava huomioon kansallisen tarkastelun lisäksi sekä maakunnallinen että kunnallinen taso ja syyt, jotka aiheuttavat niiden välillä mahdollisesti eroja.

Maakunta ja kuntatason lapsi- ja osaamisstrategia työn koordinointi

Molemmat valtakunnalliset strategiat, lapsi- sekä osaamisstrategia, ohjaisivat valtionhallinnon lisäksi myös kuntien ja maakuntien strategiatyötä. Ne olisi otettava huomioon maakuntien ja kuntien lapsipolitiikan sekä kasvatus-, koulutus- ja tutkimuspolitiikan strategisessa valmistelussa ja toimeenpanossa. Jokaisella maakunnalla ja kunnalla on oltava oma kansalliseen lapsistrategiaan pohjaava lapsistrategia sekä kansalliseen osaamisstrategiaan pohjaava kasvatus-, koulutus- ja tutkimusstrategia tai näiden on sisällyttävä osaksi maakunta- tai kuntastrategiaa.

Maakunnan ja kuntien on tehtävä yhteistyötä samoin kuin kuntien toisten kuntien kanssa strategioiden laadinnassa ja toimeenpanossa. Ne voivat päättää yhteistyön organisoinnista ja toteutustavoista itsenäisesti.

OAJ korostaa, että maakunta ja kunta tason lapsi- ja osaamisstrategia työhön tarvitaan kansallista seurantaa sekä koordinoitua yhteistyötä. **OAJ esittää aluehallintoviraston tehtävien sekä peruspalveluiden arvioinnin uudelleen arvioimista ja kehittämistä siten, että aluehallintovirastoilla olemassa olevaa osaamista ja organisaatorakennetta voitaisiin käyttää alue- ja paikallistasolla varmistamaan lapsi- ja osaamisstrategian toteutumista sekä sitä, että ne edistävät ja tukevat valtakunnan tason strategiassa olevien tavoitteiden toteutumista.** OAJ ei kannata uusien rakenteiden, organisaatioiden ja byrokratian luomista ilman, että ensin arvioidaan olemassa olevia rakenteita ja niiden mahdollisuutta tukea strategioiden toteutumista maakunta ja kuntatasolla.

Lapsi- ja osaamisstrategioiden keskeiset sisällöt

Lapsi- sekä osaamisstrategiassa asetetaan kansallinen pitkän tähtäimen tavoitetila lapsi- ja perhepolitiikalle sekä kasvatus-, koulutus- ja tutkimuspolitiikalle sekä päätetään strategiasta eli askelista, joilla kohti päätettyä tavoitetta edetään.

Tavoitetilalle asetetaan erityisesti laadullisia mutta myös määrällisiä kansallisia indikaattoreita, joissa tapahtuvien muutosten avulla voidaan seurata vievätkö tehdyt toimenpiteet kohti asettuja tavoitteita.

Strategiatasolla tulisi sopia, miten luodaan kansallinen tietopohjan rakentumista tukeva viitekehys (ml. yhteiset arvot, tavoitteet, tietosisällöt) ohjaamaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin tilaa ja terveyttä, hyvinvointia edistävien palvelujen sekä niihin liittyvien kustannusten kokonaisseurantaa. Vastaava viitekehys tarvitaan ohjaamaan kasvatus- koulutus- ja tutkimuspalvelujen laatua, saavutettavuutta, saatavuutta ja koulutuksellista tasa-arvoa sekä näihin liittyvien kustannusten kokonaisseurantaa. Viitekehysten pitää kattaa kaikki koulutus asteet ja muodot sekä elinikäinen oppiminen.

Näiden avulla muodostetaan päätöksenteon tueksi kattava tietopohja lapsuudesta ja nuoruudesta sekä kasvatus-, koulutus- ja tutkimuspalveluiden toteutumisesta ja laadusta, lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja heidän perusoikeuksiensa toteutumista. Kasvatus- ja

koulutus- ja tutkimuspalveluihin sekä lasten hyvinvointiin liittyviä haasteita on pystyttävä paremmin ennakoimaan ja tunnistamaan, jotta niihin reagoiminen ajoissa olisi mahdollista.

Strategioihin sisällytetään velvoite lapsivaikutusten arvioinnin tekemiseen valtiolle, maakunnille ja kunnille samoin kuin velvoite lapsibudjetoinnin tekemiseen.

Lapsibudjetoinnin tekemisvelvoite tarkoittaisi sitä, että valtion, maakunnan ja kunnan talousarvioita on seurattava lasten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta ja seurattava lapsiin ja nuoriin kohdistuvia määrärahoja. Lapsivaikutusten arvioinnin sekä lapsibudjetoinnin toimeenpano kirjataan kansallisiin strategioihin, maakuntastrategioihin ja kuntastrategioihin. Hallituskauden aikana vuosittain eduskunnalle annettavaan selvitykseen, kuinka strategioiden toimeenpano on onnistunut, on myös sisällytettävä arviointi lapsivaikutusten arviointien ja lapsibudjetointien toteutumisesta.

Lapsistrategia - "Mielenterveys kuuluu kaikille lapsille ja nuorille."

- ❖ Mielenterveyden edistäminen on toimintakulttuurin muuttamista ja vaatii pitkäjänteistä ja systemaattista työtä ja toimintaa. Mielenterveyden edistämässä vaikutetaan jokaisen yksilön, aikuisen ja lapsen, mielenterveyteen. **Lapsistrategiassa tuleekin huomioida mielenterveyden edistäminen omana hyvinvoinnin osa-alueenaan.**
- ❖ Keskeisimpiä mielenterveyttä suojaavia tekijöitä ovat yhteisön ja yksilön mielenterveystaidot. Erilaiset mielenterveystaidot lisäävät luottamusta itseen ja elämään sekä vahvistavat kykyä selviytyä vastoinkäymisistä. Yhteisön mielenterveysosaaminen suojaa myös niitä yksilöitä, joilla on elämässään mielenterveyttä kuormittavia/haavoittavia tekijöitä. **Lapsistrategiassa tuleekin nostaa esiin mielenterveystaidot ja niiden merkitys jo lapsuudesta alkaen.**
- ❖ Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus mielenterveyteen. Mielenterveystaitojen harjoittelun ja oppimisen kuuluu olla osa jokaista lapsen ja nuoren kasvu- ja kehitysympäristöä; neuvolatyötä, varhaiskasvatusta, koulua ja harrastustoimintaa. Keskiössä on lasten ja nuorten kanssa työskentelevien aikuisten riittävä mielenterveysosaaminen. **Jokaisen kasvatus- ja opetusalan ammattilaisen on saatava riittävästi koulutusta ja työvälineitä lapsen mielenterveystaitojen vahvistamiseen sekä osaamista huolen puheeksi ottamiseen ja kohtaamisen taitoihin.**
- ❖ Lapsistrategian valmistelussa on tärkeää ottaa huomioon mielenterveysstrategian toimenpiteet ja sisällöt.

Suomen Mielenterveysseuran lausunto lapsistrategian valmisteluun pyrkii tukemaan lapsen mielenterveyttä lapsen eri kehitysympäristöissä ja ikävaiheissa, alkaen jo ajasta ennen syntymää. Lapsuuden mielenterveysongelmien tiedetään ennustavan psyykkistä oireilua myös aikuisena: puolet mielenterveyden häiriöistä havaitaan jo ennen 14. ikävuotta, ja valtaosa ennen 25. ikävuotta. Mielenterveyden häiriöiden ehkäisy on inhimillisten syiden ohella merkittävää myös kansantaloudellisesti: tällä hetkellä joka neljäs sairauslomapäivä johtuu mielenterveyden ongelmista ja puolet työkyvyttömyyseläkkeistä on mielenterveysperustaisia. Ennaltaehkäisevä työ on todettu tutkimuksissa erittäin kustannustehokkaaksi, sillä yksi mielenterveyden edistämiseen sijoitettu euro maksaa itsensä takaisin jopa viisinkertaisesti.

Lasten ja nuorten mielenterveyden edistäminen luo perustaa sille, että yksilö löytää paikkansa yhteiskunnassa ja antaa sille oman panoksensa niin työssä kuin yhteisen hyvän toteutumiseksi. Tukemalla lasten mielenterveyttä rakennetaan siis kestävää hyvinvointia ja tulevaisuutta. Suomen Mielenterveysseuran lapsistrategian taustalla on näkemys voimavaralähtöisestä mielenterveyden vahvistamisesta ja YK:n lasten oikeuksien sopimuksen periaatteista. Näkemyksemme mukaan lapsilla on oikeus saada kaikissa ympäristöissään tukea ja ohjausta lapsen mielenterveyttä tukeviin ja vahvistaviin taitoihin ja toimintoihin.

Yhteiskunnan rakenteilla, perheystävällisellä työelämällä ja tasa-arvoa edistävällä perhepolitiikalla voidaan toimia tehokkaasti myös lasten hyväksi. Järjestöt luovat mallia mielenterveyden edistämisestä toimimalla aktiivisesti perheiden hyvinvoinnin kentällä. Mielenterveysseura kouluttaa, valmentaa ja kehittää työkaluja kaikille niille, jotka työskentelevät lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Varhainen tuki ja riskitekijöiden huomioiminen ehkäisevät parhaiten ongelmia ja auttavat perheitä rakentamaan resilienssiä ja taitoja toimia haastavissa tilanteissa. Hyväksyvä, lapsen ja nuoren kehittymistä tukeva varhaiskasvatus ja koulu taas suojaavat lasta ja nuorta erityisesti myös siirtymä- ja nivelkohdissa.

Voimavaralähtöinen mielenterveysosaaminen ja mielenterveystaitojen opettaminen tulee saattaa osaamiseksi ja työtteeksi kaikille lasten ja nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Lisäksi mielenterveysosaaminen tulee välittää harrastus- ja vapaa-ajalla lasten ja nuorten kanssa toimiville sekä perheiden kanssa toimiville aikuisille. Lapsen eri kehitysympäristöt voivat kantaa lasta eteenpäin myös haasteellisissa tilanteissa. Vuorovaikutusta ja tunnetaitoja tukeva varhaiskasvatus voi suojata lasta masennukselta, kun kotona on taloudellisia ongelmia ja koulu, jossa lapsella on hyvä ja luottavainen suhde opettajaan, voi auttaa lapsen kehitystä etenemään silloinkin, kun vertaisryhmässä on haasteita. On myös tärkeää huomata, että lasten ja nuorten kanssa työskentelevien mielenterveysosaamisen vahvistaminen sekä heidän työympäristöjensä johtamisosaamisen ja työhyvinvoinnin vahvistaminen tukevat lasten ja nuorten kohtaamista ja hyvinvoinnin välittymistä aikuisilta lapsille.

Lausunto strategiaan jakautuu neljään painopistealueeseen:

- 1) Perheen ja vanhemmuuden tuki
- 2) Lapsen mielenterveyden edistäminen varhaiskasvatuksessa
- 3) Lapsen mielenterveyden edistäminen koulussa
- 4) Lapsen mielenterveyden edistäminen vapaa-ajalla

Perheen ja vanhemmuuden tuki

Perhe on lasten hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen ympäristö, jonka hyvinvointia tulee vaalia. Tunne- ja vuorovaikutustaitoja, turvallisuuden tunnetta ja turvataitoja, ja arjen taitoja voidaan vahvistaa varhaisvuosista alkaen. Turvallinen kosketus, läheisyys, riittävä yhteinen aika ja turvalliset kiintymyssuhteet suojaavat ja auttavat lasta kasvamaan rakkauden ja ymmärtämyksen ilmapiirissä. Toisaalta perheen köyhyys, vanhempien työttömyys tai heidän mielenterveys – ja päihdeongelmansa voivat heijastua lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin viemällä vanhempien voimia ja vähentämällä mahdollisuuksia tarjota lapsille monipuolista ja virikkeellistä kotia. Lapsen omat käytösongelmat voivat puolestaan johtaa kielteisen vuorovaikutuksen kehään.

- Vanhemmuuden tueksi on kehitetty monia menetelmiä, joiden avulla on voitu ehkäistä lasten ja nuorten mielenterveysongelmia sekä vanhempien ja perheen ongelmien ylisukupolvista kierrettä. Ihmeelliset vuodet –vanhemmuusryhmät ovat tutkitusti vaikuttavia lasten käytöshäiriöiden ehkäisyssä ja hoidossa. Muita esimerkkejä ovat Beardsleen perheinterventio, Lapset puheeksi -keskustelu, lapsiperheneuvonpito ja vertaisryhmätoiminta. Näistä tulisi olla vanhemmilla ja heidän tukenaan työskentelevillä ammattilaisilla tarpeeksi tietoa, sekä kykyä ohjata perhe tuen piiriin ja varhaisessa vaiheessa.
- Neuvolaterveydenhoitajilla tulisi olla riittävä koulutus ja resurssit varhaiseen puuttumiseen. Ennaltaehkäisevien ohjelmien tulisi alkaa varhain, jo 2-3 vuoden iässä ja tukea koko perheen hyvinvointia. Vanhempien neuvola voisi olla kokonaisvaltaisempi neuvolatyön muoto, jossa

käytetään aikaa vanhempien tarpeista lähtevään perhetyöhön ja yksilölliseen ongelmanratkaisuun.

- Vanhemmuuden tukeminen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin näkökulmasta alkaa jo ennen lapsen syntymää. Tähän tulisi neuvolatyöhön ja neuvolatyön ammattilaisille lisätä sekä koulutusta että resursseja, jotta pystyttäisiin vastaamaan nopean yhteiskunnallisen muutoksen mukanaan tuomiin haasteisiin.

Lapsen mielenterveyden edistäminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen hyvinvoinnissa ja sosioemotionaalisten taitojen kehittämisessä. Näitä ovat muun muassa tunnetaidot, ongelmanratkaisun taidot, vuorovaikutustaidot ja tietoisuustaidot. Kaikkien mielenterveystaitojen tukeminen ja vahvistaminen lapsuudessa antaa lapselle keinoja suojata hyvinvointiaan koko elämäkulun ajan. Lapselle on varhaisvuosista alkaen tärkeää tulla kohdatuksi ja kuulluksi sekä tietää, että hänellä on lupa ilmaista omia tunteita ja saada tukea ja ohjausta tunteiden sanoittamiseen, pohtimiseen ja tunteiden käsittelyyn.

- Aikuisen tuki ja aika oppia yhdessä antaa mahdollisuuden lapsen turvalliseen kehitykseen, ja se tulisi huomioida ensiarvoisen tärkeänä ryhmäkokojen mitoituksessa.
- Parhaimmillaan varhaiskasvatus on perheen kumppani, joka tarjoaa rauhaa lapsen kasvuun. Lapsella ja nuorella on oikeus saada kehittyä omaan tahtiinsa turvallisessa ympäristössä. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä tulee myös itsellään olla riittävät tunne-, vuorovaikutus-, ja kohtaamistaidot työssään lasten ja perheiden kanssa.

Lapsen mielenterveyden edistäminen koulussa

Paikat, joissa tehdään päivittäin työtä lasten ja nuorten kanssa, ovat tehokkaimpia kohtia viedä mielenterveyden edistämistä rakenteisiin. Lähes kaikki lapset käyvät perusopetuksen 1-9 luokat Suomessa. Tämä tarkoittaa lähes 60 000 lasta jokaisessa ikäluokassa ja yhteensä noin 540 000 lasta ja nuorta jokaisena vuonna perusopetuksessa. Koulun on kehitetty vaikuttavia menetelmiä tukemaan lasten vuorovaikutus- ja tunnetaitojen kehitystä ja mielenterveyttä. Toimeenpanoa tukevat uudet perusopetuksen opetussuunnitelmat, jotka entistä vahvemmin tukevat mielen hyvinvoinnin edistämistä ja mielenterveystaitojen opetusta luontevana osana jokaista koulupäivää.

- **Kaikissa yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa**, joissa valmistuu opetusalan ammattilaisia työhön lasten ja nuorten kanssa tulisi olla osana kaikille yhteisiä opintoja kursseja, jotka antavat kasvatustyön ammattilaisille valmiuksia mielenterveystaitojen opettamiseen ja harjoitteluun omassa tulevassa työssään lasten ja nuorten kanssa.
- **Rehtorien ja koulu yhteisön tulee ottaa kaikilta osin käyttöön uusi varhaiskasvatussuunnitelma ja perusopetuksen opetussuunnitelma**, jotka korostavat koko yhteisön hyvinvointia sekä ohjaavat mielen hyvinvoinnin taitojen opettamiseen sekä yhteistyöhön perheen kanssa. Koulun aikuisilla tulee olla tietoa ja taitoa kehittää ja ylläpitää tasa-arvoista ja toinen toista kunnioittavaa vuorovaikutusta sekä opettajakunnan että oppilaiden kesken.
- **Mielenterveyttä edistävien kouluohjelmien toteuttaminen** ja niihin osallistuminen tulisi tehdä mahdollisimman helpoksi (esimerkiksi Hyvän mielen koulu, Hyvää mieltä yhdessä alakouluun, Friends, Askeleittain-ohjelma). Tehokkaille ohjelmille on yhteistä se, että opettajilla on hyvät opetustaidot ja riittävä mielenterveystaitojen tuntemus. Näin ollen opettajien taitojen ja osaamisen vahvistaminen täydennyskoulutuksella on keskeistä. Lisäksi

on tärkeää, että ohjelma saavuttaa koko ikäryhmän lisäksi myös erityisesti tukea tarvitsevat lapset, ja että toiminta tapahtuu myös vanhempien ja ympäröivän yhteisön tasolla.

- **Kaikissa oppilaitoksissa tulee päivittää oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukainen opiskeluhuoltosuunnitelma ja käynnistää suunnitelman mukaiset käytänteet.** Yhteisöllisen oppilas- ja opiskelijahuollon systemaattinen toteuttaminen vahvistaa koko kouluyhteisön ilmapiiriä ja ennaltaehkäisee kiusaamista. Lisäksi opiskeluhuoltosuunnitelma tulisi päivittää kaikissa oppilaitoksissa koskemaan myös oppilaiden suojelemista häirinnältä ja väkivallalta: tämä osuus puuttuu kolmasosalta perusopetuksen oppilaitoksista, neljäsosalta lukioista ja viidennekseltä ammatillisista oppilaitoksista.
- **Kouluterveydenhuollossa tulisi olla riittävät sosiaalityön ja psykologisen osaamisen resurssit** tarttua arjen hyvinvoinnin haasteisiin (kuten unen riittävyys, pelikäyttäytyminen) mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä monitoroida laajempia yhteisöllisiä ongelmia (kiusaaminen), jotta kielteisiä kehityskulkuja voidaan katkaista. Ennaltaehkäisevä psykoedukaatio ja varhainen tuki nuoren omassa toimintaympäristössä yhdistettynä toiminnallisiin menetelmiin on moninkertaisesti korjaavaa toimintaa vaikuttavampaa.
- **Kouluihin tuleekin luoda yhtenäiset ja systemaattiset toimintatavat kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, havainnoista ilmoittamiseen, kiusaamisen käsittelyyn, seurantaan ja jälkihoitoon.** Koulukiusaamisen ehkäisyssä ja käsittelyssä on olennaista opettajien ja koulun henkilöstön osaaminen, konkreettiset toimintatavat sekä yhteistyö kodin kanssa. Jokaisen varhaiskasvatuksen ja päivähoidon työntekijän, perusopetuksen ja toisen asteen opettajan tulisikin saada koulutusta kiusaamisen ehkäisyyn ja kiusaamistilanteissa toimimiseen, ryhädynamiikkaan, tunne- ja vuorovaikutustaitoihin ja niiden opettamiseen sekä molemminpuolisen toimivan yhteistyön rakentamiseen huoltajien kanssa. Esimerkkinä tästä suomalaisella KIVA-koulu ohjelmalla on ollut suuri merkitys kiusaamisen ehkäisemisessä sitä aktiivisesti toteuttavissa kouluissa. Nollatoleranssi kiusaamiselle vaatii koko ympäröivän yhteisön sitoutumista lapsen ja nuoren hyvinvoinnin edistämiseen.
- **Mielenterveyden häiriöihin ja päihteidenkäyttöön liittyy kasvanut itsemurhariski.** Vain joka kolmas itsemurhaan kuolleista nuorista on ollut psykiatrisessa hoidossa, joten itsemurhien ehkäisytoimien on ulotuttava nuoren luonnolliseen ympäristöön myös koulussa.

Lapsen mielenterveyden edistäminen vapaa-ajalla

Mielenterveystaidot pitävät sisällään myös itsetuntemusta, taitoa tunnistaa ja vahvistaa omia arvoja, kokea elämän merkityksellisyyttä ja tehdä itselle tärkeitä valintoja. Jokainen meistä kohtaa haastavia tilanteita elämän aikana, ja niiden turvallinen käsittely vahvistaa selviytymisen taitoja eli resilienssiä. Lapset ja nuoret kasvavat ja kehittyvät myös perheen ja koulun ulkopuolella, kuten harrastuksissa, vapaa-ajan kokoontumisissa ja ystävyyssuhteissa. Nuorisotyön ja sosiaalityön kautta voidaan löytää nuoria, joilla on elämässään riskitekijöitä, ja auttaa heitä vahvistamaan omaa selviytymistään.

- Osallisuuden lisääminen on hyvinvoinnin kulmakivi. Tasa-arvoinen yhteiskunta tarjoaa nuorille mahdollisuuden kokemukseen kelpaamiseen ja kohdatuksi tulemiseen omana itsenään, kuin myös onnistumisen, vuorovaikutuksen ja osallisuuden kokemuksia perheen tai huoltajan resurssista riippumatta. Harrastesetelit, nuorisotakuu, välityömarkkinat, yksilöllinen tuettu työllistyminen ja muut yhteiskunnallisen tuen keinot luovat nuorelle aitoja mahdollisuuksia elää omannäköistä elämää.

Mielenterveysseura on kouluttanut jo yli 15 vuoden ajan kasvatus- ja opetusalan ammattilaisille mielenterveysosaamista ja koulutettua henkilöstöä on jo lähes 18 000. Tarve mielenterveystaitojen vahvistamiselle on edelleen suuri.

- Opettajien ja muiden koulu yhteisön jäsenten mielenterveysosaamista ja mielenterveystaitojen opettamista vahvistetaan esimerkiksi seuraavien koulutusten ja niihin liittyvien opetusmateriaalien kautta:
 - o Hyvää mieltä yhdessä (alakoulu)
 - o Hyvän mielen koulu (yläkoulu)
 - o Lapsen mieli (varhaiskasvatus)
 - o Mielenterveystaitoja maahanmuuttajaoppilaille (MIMA) (peruskoulu)
 - o Nuoren mielen ensiapu –koulutus
 - o Kehitteillä nuorelta nuorille mielenterveystaitoja kurssi/koulutus (yläkoulu)

Lisää tietoa koulutuksista ja materiaaleista:

<https://www.mielenterveysseura.fi/fi/kehitt%C3%A4mist%C3%B6imint%C3%A4/lapset-ja-nuoret>

Suomen Mielenterveysseura

Sari Aalto-Matturi
Toiminnanjohtaja

PSYKOLOGILIITON KOMMENTTEJA KANSALLISEN LAPSISTRATEGIAN VALMISTELUTYÖHÖN

20.12.2018

Suomen Psykologiliitto pitää erittäin tervetulleena pohjustavaa työtä kansallisen lapsistrategian valmistelussa, ja kannattaa lämpimästi pitkäjänteisen lapsistrategian luomista yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi.

Yhteiskunnan hyvinvointi pohjaa siihen kuuluvien jäsenten hyvinvointiin, ja hyvinvoinnin perusta rakentuu vahvasti jo varhaislapsuuden aikana. Panostamalla erityisesti varhaisen vaiheen riittävään tukeen voidaan ennaltaehkäistä myöhempien tukitoimien tarvetta ja esimerkiksi mielenterveysongelmia sekä syrjäytymistä.

Suomessa on kansainvälisesti katsoen erittäin vankat ja hyvin toimivat rakenteet lapsiin ja perheisiin kohdentuville palveluille. Valitettavan usein tukea tarvitsevat perheet kuitenkin ohjautuvat palveluiden piiriin vasta siinä vaiheessa, kun ongelmat ovat alkaneet kasaantua tai syventyä. Painopisteen siirtäminen tulevaisuudessa nykyistä enemmän ennaltaehkäisevään työhön ja varhaiseen tukeen on kannattava sijoitus tulevaisuuteen. Psykologista tietoa tulee hyödyntää nykyistä systemaattisemmin yhteiskunnallisen päätöksenteon tukena pyrittäessä luomaan mielenterveyttä ja hyvinvointia tukevia yhteiskunnallisia rakenteita.

Lasten hyvinvoinnin kannalta parasta on, kun apua ja tukea tuodaan suoraan kasvuympäristöihin, kotiin ja päiväkotiin. Tämä on keskeistä myös lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE). Pienen lapsen oppiminen, taitojen kehitys ja vertaissuhteiden harjoittelu ei ole mahdollista, ellei lapsi voi psyykkisesti hyvin. Hyvinvoinnin perusta on perusturvallisuuden tunne. Se on lapsilla hyvin herkkä ympäristön vaikutuksille, koska omat tunteiden säätely- ja käsittelykeinot ovat vielä riittämättömät. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen pedagogista asiantuntijuutta sekä sosiaali- ja hoitoalan osaamista täydentämään tarvitaan myös psykologista osaamista. Lapsen psykososiaalisen ja kognitiivisen kehityksen sekä vuorovaikutusilmiöiden asiantuntijuus on keskeistä, kun tavoitteena on lapsiperheiden hyvinvoinnin lisääminen, oppimisen ja kehityksen tukeminen, ongelmien ja syrjäytymisen ehkäisy sekä varhaisen tuen järjestäminen.

Oppilashuollon palveluiden saatavuus ja tehtävät on määritelty oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa esiopetuksesta toiselle asteelle, mutta lainsäädännön edellyttämien palveluiden toteuttamisen mahdollistavia suosituksia mitoituksesta ei valitettavasti monissa kunnissa noudateta, minkä vuoksi palveluiden saatavuus on käytännössä lakisääteistä heikompaa. Koulupsykologien ja -kuraattorien vakansseja puuttuu tarpeeseen nähden useita satoja. Tulevaisuudessa tulisi varmistaa riittävä tuki lapsille ja nuorille jokaisella kouluasteella luomalla sitova suositus oppilashuoltohenkilökunnan määrästä ja ulottaa oppilashuoltoa vastaava moniammatillinen asiantuntijuus koskemaan myös varhaiskasvatusta.

Moniammatillisuus ja ns. yhden luukun periaate on tärkeä huomioida myös terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluissa. Moniammatillisuutta tulee lisätä esimerkiksi lastensuojelun palveluissa, jotta perheitä voidaan tukea mahdollisimman laaja-alaisesti avohuollon tukitoimien kautta ja näin ennaltaehkäistä kodin ulkopuolisten sijoitusten tarvetta. Esimerkiksi lastensuojelussa työskentelevät psykologit vahvistavat myös sosiaalityöntekijän mahdollisuuksia saada uusia näkökulmia ja suosituksia, joita hän tarvitsee päätöksiä tehdessään. Tämä tukee myös sosiaalityöntekijöitä heidän vaativassa työssään haastavissa elämäntilanteissa olevien lasten ja perheiden kanssa.

On tärkeää, että lapsistrategia ohjaa lapsi- ja perhepoliittista päätöksentekoa ja tukee sekä valtakunnallisella että alueellisella tasolla sitä, että varmistetaan oikea-aikaiset ja riittävät palvelut lapsille ja perheille esimerkiksi matalan kynnyksen mielenterveyspalveluiden saatavuuden kautta ja tukemalla kodin ulkopuolisten kasvuympäristöjen osaamista ja laatua.

Hyvinvoinnin lisäämisen ohella mielenterveys on myös talouskysymys: yhdenkin syrjäytyneen nuoren saaminen työelämään tuo noin kahden miljoonan euron säästöt.

Annarilla Ahtola
puheenjohtaja
Suomen Psykologiliitto ry
annarilla.ahtola@psyli.fi
p. 040 687 7677

Vera Gergov
ammattiasioista vastaava psykologi
vera.gergov@psyli.fi
p. 040 809 8028

NEUVOLA JA KOULUTERVEYDENHUOLLON PALVELUT LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN TUKEMISESSA

Kansallisen Lapsistrategian valmistelu

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut sekä kouluterveydenhuolto ovat keskeinen osa perheiden hyvinvointipalveluita. Lähes kaikki perheet käyttävät näitä palveluita, joten ne koskettavat suurta osaa väestöstä. Terveiden perusta luodaan lapsena ja siksi on panostettava lasten, nuorten ja perheiden terveyteen ja hyvinvointiin ja turvattava perheitä tukevat laadukkaat palvelut tulevaisuudessakin.

Neuvola- ja kouluterveydenhuollon palveluiden tulee olla tarjolla ja kynnyksettömästi saatavilla kaikille perheille. Neuvoloiden sekä kouluterveydenhuollon perustehtävä on laaja-alainen kaikkien perheiden tukeminen. Työ perustuu luottamukselliseen ja jatkuvaan asiakassuhteeseen terveydenhoitajan ja raskaana olevan, lapsen, nuoren sekä heidän perheensä välillä. Tutulle terveydenhoitajalle perheet kertovat huoliaan ja voivat kysyä mieltään askarruttavia asioita. Neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa säännölliset tapaamiset mahdollistavat tutun ja luottamuksellisen asiakassuhteen, mikä on ongelmien varhaisen tunnistamisen edellytys.

Neurolatyötä ja kouluterveydenhuoltoa ohjaava lainsäädäntö (VNA 338/2011) määrittelee selkeästi työn tavoitteet ja sisällöt. Niiden tarkoituksena on varmistaa, että palvelut ovat suunnitelmallisia, ja terveysneuvonta ja terveystarkastukset ovat tasoltaan yhtenäisiä. Palveluiden tulee olla perheiden tarpeista lähteviä sekä erityisesti vanhemmuutta tukevia.

Neurolan ja kouluterveydenhuollon määräaikaisten terveystarkastukset mahdollistavat lasta odottavan perheen ja lapsiperheen terveyden edistämisen, perheen voimavarojen ja erilaisten pulmien varhaisen tunnistamisen sekä tuen järjestämisen. Äitiysneuvolassa on järjestettävä yksi lasta odottavan perheen laaja terveystarkastus. Lastenneuvolassa tarjotaan kolme laajaa terveystarkastusta, jotka ajoittuvat lapsen 4 kk:n, 18 kk:n ja 4 vuoden ikään. Kouluterveydenhuollossa laajoja terveystarkastuksia järjestetään kolme sijoittuen vuosiluokille 1, 5 ja 8.

Terveystarkastusten lisäksi neuvolassa tavataan lasta odottavia sekä lapsiperheitä ja kouluterveydenhuollossa tavataan lapsia ja perheitä yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Erityisesti kouluterveydenhuollossa avoimet vastaanotot ovat tärkeitä, sillä silloin lapsilla on mahdollisuus aikaa varaamatta mennä terveydenhoitajan luokse keskustelemaan huolistaan.

Neuvolat ja koulut ovat ensiarvoisen tärkeitä paikkoja ennaltaehkäisyssä ja varhaisessa huolien ja ongelmien tunnistamisessa. Neuvolatyön ja kouluterveydenhuollon toiminnan keskeinen tavoite on tunnistaa lapsen ja perheen tuen tarve, puuttua ongelmiin mahdollisimman varhain ja näin ehkäistä niiden paheneminen. Lisätukea tai hoitoa tarvitsevat lapset ja perheet löydetään parhaiten universaaleissa koko ikäluokalle tarkoitetuissa palveluissa kuten neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa. Neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa on tuettava kaikkia perheitä, mutta erityistä huomiota on kohdistettava perheisiin, joilla on erityisen tuen tarvetta. Terveystarkastajat ovat tärkeässä asemassa perheiden ongelmien ennaltaehkäisyssä, varhaisessa tunnistamisessa ja tuessa. Perheiden tukeminen edellyttää, että terveystarkastajia on riittävästi ja heillä on aikaa työhönsä.

Neuvolatyössä ja kouluterveydenhuollossa monialainen yhteistyö on tärkeää perheiden terveyden ja hyvinvoinnin tukemisessa. Yhteistyötä tulee tehdä yhteisön hyvinvoinnin edistämisen, ennaltaehkäisyyn, terveystarkastusten sekä perheiden yksilöllisen tuen järjestämisen vuoksi.

Ennaltaehkäisevä terveydenhuolto ja siihen panostaminen on kustannustehokkain ja tuloksekkain tapa vaikuttaa kansalaisten terveyteen ja hillitä jatkuvasti kasvavia sairaanhoidon ja korjaavan työn kustannuksia. Neuvoloissa ja kouluterveydenhuollossa tehtävällä työllä on merkittävä rooli psykososiaalisten ongelmien ja syrjäytymisen ehkäisyssä sekä kansantautien riskitekijöiden varhaisessa tunnistamisessa.

Suomen Terveystarkastajaliitto STHL ry

Tiina Mäenpää

Puheenjohtaja

tiina.maenpaa@terveydenhoitajaliitto.fi

Suomi-Seura Ry:n esitys kansalliseen lapsistrategiaan: ulkosuomalaisnäkökulma

SUOMI-SEURA RY:N ESITYS KANSALLISEEN LAPSISTRATEGIAAN: ULKOSUOMALAISNÄKÖKULMA

Suomalainen muuttoliike maailmalle alkoi jo kauan ennen Suomen itsenäistymistä. Se on ollut jo pelkästään lukujen valossa huimaa: Ruotsissa on noin 720 000 suomalaistaustaista henkilöä, USA:ssa ainakin 700 000 ja Kanadassakin noin 130 000 henkilöä, jotka ovat ilmoittaneet omaavansa suomalaiset juuret. Espanjan Aurinkorannikko (Costa del Sol) edustaa uudempaa ulkosuomalaisuutta ja on yksi maailman suurimmista suomalaisyhteisöistä. Aurinkorannikon 20 000 asukkaan suomalaisyhteisö laajenee sinne syntyvien uusien työpaikkojen ja palveluiden myötä. Ulkosuomalaisuus onkin yhä useammalle suomalaiselle arkipäivää.

Ulkosuomalaisista puhuttaessa kyse on määrällisesti merkittävästä joukosta: noin 2 miljoonaa henkilöä, joista noin 300 000 on Suomen kansalaisia. Äänioikeutettuja on yli 250 000. Ulkosuomalaiset ovat kansainvälisiä ja kielitaitoisia lapsia, nuoria, opiskelijoita, av(i)opuolisoita, asiantuntijoita, työssäkäyviä, yrittäjiä ja eläkeläisiä. Ulkosuomalaisten määrä on niin suuri, että sillä on jo yhteiskunnallisesti merkittävä vaikutus.

Ulkosuomalaisuudesta on tullut yhä monimuotoisempi ilmiö. Entisestä pakkomuutosta on siirrytty tavoitemuutoksi ja ulkomaille lähtijät ovat yhä koulutetumpia. Ulkomaille haluamisen ja lähtemisen trendi on nousussa. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan (Decoding Global Talent 2018) jopa 68 % työnhakijoista Suomessa haluaisi työskennellä ulkomailla. Suomesta ulkomaille haluaisivat erityisesti alle 30-vuotiaat, joista tutkimuksen mukaan noin neljä viidestä (77 %) on halukkaita muuttamaan. Myös korkeasti koulutetuista suurin osa (72 %) mielii työn perässä maailmalle. Ulkosuomalaisten verkosto kasvaa ja laajenee.

Suomen ulkomaankoulut

Suomalaisissa peruskouluissa ulkomailla annetaan perusopetusta tilapäisesti ulkomailla asuville oppivelvollisille Suomen kansalaisille. Niissä opiskellaan suomalaisen opetussuunnitelman mukaisesti. Ulkomailla toimivat suomalaiset peruskoulut voivat periä oppilailtaan lukukausimaksuja, sillä perustuslain mukainen oikeus maksuttomaan perusopetukseen ei ulotu ulkomailla asuviin suomalaisiin. Toiminnassa on tällä hetkellä 6 ulkomaankoulua:

- Aurinkorannikon suomalainen koulu
- Brysselin suomalainen koulu
- Moskovan suomalainen koulu
- Pietarin suomalainen koulu
- Tallinnan suomalainen koulu
- Tarton suomalainen koulu

Suomi-koulut maailmalla

Suomi-koulut ovat Suomen ulkopuolella toimivia kielikouluja, joissa annetaan ulkosuomalaislapsille ja -nuorille täydentävää opetusta suomen kielessä sekä tutustutetaan heitä suomalaiseen kulttuuriin. Täydentävällä opetuksella tarkoitetaan varsinaisen koulunkäynnin rinnalla annettavaa opetusta. Opetusta annetaan lapsille, joiden vanhemmista toinen tai molemmat ovat syntyperältään suomalaisia. Opetusta annetaan yleisimmin kerran viikossa 1–2 tuntia ja sen tarkoituksena on tukea lasten suomen kielen ja kulttuurin oppimista tai hankitun kielitaidon säilyttämistä.

Nykyään Suomi-kouluja toimii jo noin 140 ja niitä on 45 maassa. Niissä opiskelee n. 4 300 lasta ja nuorta. Koulut ovat yleensä melko pieniä: keskimääräinen Suomi-koulun koko on n. 30 oppilasta, mutta on myös yli 100 oppilaan kouluja.

Ensimmäiset säännöllistä opetusta antaneet Suomikoulut perustettiin Pohjois-Amerikassa jo 1950-luvun lopussa. Vanhin edelleen toiminnassa oleva Suomikoulu on Toronton Suomen Kielen Koulu, joka perustettiin vuonna 1960. Ensimmäinen eurooppalainen Suomi-koulu oli v. 1972 perustettu Lontoon suomalainen lauantaikoulu. Tänä päivänä Suomi-koulu löytyy kaikista maanosista: Reykjavikista Dar es Salamiin, Dublinista Dubain ja Tokion kautta Los Angelesiin ja Buenos Airesiin!

Kansainvälisyyden maailmassa kielellinen ja kulttuurinen identiteetti on entistä tärkeämpi selviytymisen ja jaksamisen lähde. Suomi-kouluista on tullut tärkeä ulkosuomalaisten kohtaamispaikka, jossa lasten kielen opetuksen rinnalla vanhemmilla on mahdollisuus tavata toisia suomalaisia, keskustella suomeksi, lainata koulun kirjastosta suomenkielisiä kirjoja ja juhlia yhdessä lasten kanssa perinteisiä suomalaisia juhlia. Suomi-koulut rohkaisevat ja motivoivat vanhempia suomen kielen käyttöön ja arvostamiseen ulkomailla ja ovat siten merkittävä tuki ulkosuomalaislasten kielellisessä kehityksessä ja monikielisyyskasvatuksessa.

Helsingissä 29.1.2019

Tina Strandberg

Toiminnanjohtaja – Verksamhetsledare – Executive Director

Suomi-Seura ry – Finland-Samfundet – Finland Society

Mariankatu 8

FI-00170 Helsinki, Finland

+358 (0)9 6841 210 / +358 (0)40 777 8810

s-posti: tina.strandberg@suomi-seura.fi

Lapsistrategiaan - Työelämän perheystävällisyyden lisääminen

Perheystävällinen työelämä ei liity vain lapsiperheisiin. *Perhe* tulisi käsittää laajasti ja siten kuin työntekijä sen itse määrittelee. Perheystävällisyys koskee ja vaikuttaa koko työntekijän työuran. Omaishoitoon liittyvät kysymykset, yllättävät sairastumiset ja odottamattomat elämänmuutokset luovat tarpeen perheystävälliselle työelämälle kaikissa elämänkaaren vaiheissa.

Arvot ja asenteet

Työpaikoilla tulisi edistää perheystävällistä työkulttuuria tukevaa asenne- ja arvomaailmaa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että henkilöstön työn ja muun elämän tasapaino nähdään tärkeänä arvona organisaatioiden toiminnassa. Työyhteisössä tulisi ajatella, että työajan ja -paikan joustoilla on molemminpuolisia hyötyjä: ne auttavat pitkällä aikavälillä sekä työntekijää että työnantajaa. Asennemaailman puutteet ja arvomaailman yksipuolisuus voi pahimmillaan johtaa siihen, ettei työntekijä uskalla pitää kiinni edes lakien mahdollistamista työelämän joustoista.

Esimiesten ja johdon toiminta

Organisaatioiden johto ja esimiehet näyttävät esimerkkiä – tahtovat tai eivät - työn ja perheen yhteensovittamiseen liittyvissä asioissa. Heidän käsissään on tämän mahdollistaminen myös työpaikoilla ja työyhteisöissä. Perheystävällisyys toteutuu viime kädessä esimiehen ja työntekijän välisessä vuoropuhelussa ja toiminnassa. Jos esimies suhtautuu ymmärtäväisesti lapsen tai muun lähiomaisen sairastelusta aiheutuviin poissaoloihin, luo se osaltaan perheystävällistä työkulttuuria. Tällöin työntekijöiden on helppo ottaa puheeksi esimerkiksi työaika koskevia tai muita toiveita esimiehen kanssa.

Pelkät vaatimukset esimiesten suuntaan ei riitä, vaan heille tulisi järjestää asianomaista koulutusta ja tukea. Hyvien työn ja perheen yhteensovittamisen ratkaisujen tekeminen päivittäisessä työssä edellyttää, että: 1) asennemaailma on kunnossa, 2) lainsäädäntö on hallussa ja 3) esimiehellä on valtuudet toimia perheystävällisten periaatteiden mukaisesti. Perheystävällisillä työpaikoilla esimiehiä auttavat selkeät ohjeistukset työn ja perheen yhteensovittamisen tilanteisiin. Esimiesten tulee tarvittaessa saada myös tukea perheystävälliseen päätöksentekoon. Esimiestyössä auttaa se, että pystyy itse toimimaan hyvänä esimerkkinä työn ja perheen yhteensovittamisessa, mutta se ei ole välttämätöntä.

Organisaation perheystävällisyyden toteuttamisessa esimiesten tukeminen on osoittautunut kriittiseksi ja erittäin tärkeäksi asiaksi.

Työajan ja työnteon paikan joustot

Perheystävällisyyden konkretisoituu usein joustoilla työajoissa ja työnteon paikoissa. Monet nykypäivän työtehtävistä ovat ajasta ja paikasta riippumattomia. Työntekijän tulisi, työtehtävät ja työrooli huomioiden, pystyä vaikuttamaan omiin työaikoihin tai työvuoroihin. Etätyöskentelyn on mahdollistaminen ja lomien ajankohtaan vaikuttaminen on perheystävällisen työpaikan peruslähtökohtia.

Perhevapaat ja omaishoito

Perhevapaiden pitämisen ympärille kohdistuu paljon tyytyväisyyttä tai tyytymättömyyttä työpaikasta ja esimiehestä riippuen. Perhevapaille jäämiseen, perhevapailta olemiseen ja perhevapailta palaamiseen tulee perheystävällisellä työpaikoilla erityisesti panostaa. Perhevapailta palaamisen yhteydessä voi osittainen hoitovapaa tai muu lyhennetyn työajan järjestely olla työntekijän toiveen mukainen muutos. Näitä tarpeita tulisi esimiehen ja työnantajan kuunnella herkällä korvalla, jotta työntekijä mieltää työpaikkansa perheystävällisenä. Perheystävällisillä työpaikoilla kannustetaan myös itse pitämään perhevapaita, josta muodostuu ajansaatossa odotusarvo koko työyhteisössä. Omaishoitotilanteet voivat tulla työntekijälle eteen missä tahansa työuran vaiheessa. Ihmisarvoisen vanhuuden mahdollistaminen omalle vanhemmalle toteuttaa perheystävällisyyttä työpaikalla.

Tasapainon kokemus

Perheystävällisellä työpaikalla työntekijät kokevat työn ja muun elämän tasapainoisena. Työ ei vie kohtuuttomasti aikaa muulta elämltä. Tämä edellyttää useimmiten sitä, että työnantaja tukee ja kehittää aktiivisesti työn ja perheen yhteensovittamisen käytäntöjä työyhteisössä. Tällöin työntekijä on myös valmis suosittelemaan työnantajaansa perheystävällisenä työnantajana.

Jotta suomalainen työelämä kehittyisi perheystävällisemmäksi, tulisi pohtia millaisia kannustimia voitaisiin tarjota niille työnantajille, joissa työntekijät kokevat työn ja muun elämän tasapainoisempina. Perheystävällisiä työnantajia tukeva yritysverotus voisi olla yksi ratkaisu tähän.

Helsingissä 25.1.2019

Lassi Köppä, hankepäälikkö, Perheystävällisesti töissä –hanke, Väestöliitto

Lassi Köppä toimii Työelämä 2020 -hankkeen perheystävällisyystyöryhmän puheenjohtajana

www.tyoelama2020.fi

4.2.2019

Lapsistrategian ohjausryhmä
Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö / Opetus- ja kulttuuriministeriö

VÄHEMMISTÖJEN HUOMIOIMINEN LAPSISTRATEGIASSA

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 30. artiklassa todetaan seuraavaa:

Niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaansa kuulavalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

Yllämainittuun vedoten esitämme, että lapsistrategiaa laadittaessa otetaan huomioon seuraavat edellytykset yhdenvertaisuuden toteutumiseksi:

1. Vähemmistöjen vanhemmilla on oikeus kasvattaa lapsensa perheen oma kulttuuri ja uskonto huomioon ottaen. Kasvatuksen ja koulutuksen toimijoiden pitää tukea vanhempia tässä kasvatustyössä mm. luomalla mahdollisuuksia oman uskonnon ja äidinkielen opintoihin lain mahdollistamissa puitteissa.
 - Vähemmistökielten ja -uskontojen opetuksen järjestämiseen tulisi suhtautua samanlaisella vakavuudella kuin muidenkin kouluaineiden opetuksen järjestämiseen. Vähemmistökielten ja -uskontojen opettajilla tulisi olla mahdollisuus pätevoityä ja saada virka opettamassaan aineessa.
 - Opetuksen laadukkaat puitteet tulisi taata myös vähemmistökielissä ja -uskonnoissa.
2. Viranomaisien tulee edistää vähemmistöjen mahdollisuutta olla osa suomalaista yhteiskuntaa sekä osaltaan olla rakentamassa tulevaisuuden Suomea.
 - Muun muassa ulkopuolelle sulkevaa kielenkäyttöä tulee välttää. Esimerkiksi maahanmuuttajaoppilaiden sijaan tulisi puhua eri kieli- ja kulttuuritaustaisista oppilaista.
3. Vähemmistöjen lapsilla tulee olla oikeus oman kulttuurin ja uskonnon harjoittamiseen julkisissa tiloissa positiivisen uskonnonvapauden hengessä.
 - Lasten ja nuorten suosimissa tiloissa tulisi olla kaikille yhteisiä uskonnonharjoittamiseen ja hiljentymiseen varattuja tiloja.
 - Yhteistyötä uskonnollisten yhteisöjen kanssa tulisi lisätä. Tämä tulisi huomioida myös rahoitushauissa: uskonnollisia yhteisöjä ei tulisi rajata ulkopuolelle lapsi- ja nuorisotoimintaan



suunnattujen rahoitusten jaossa, ottaen huomioon niiden erinomaiset mahdollisuudet vaikuttaa positiivisesti kotoutumiseen ja yksilön laajempaan verkottumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan.

4. Uskontosensitiivisyys yhteiskunnassa on tärkeää lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Oman uskonnon laadukas opetus tukee lapsen kulttuurisen identiteetin kehitystä ja vahvistaa hänen itsetuntoaan. Erilaisuuden hyväksyminen ennaltaehkäisee vastakkainasettelua.
 - Uskonnonvapautta on myös oikeus omaan uskontoon, ja vuoden 2003 uskonnonvapauslain painotus on positiivisessa uskonnonvapaudessa.
 - Uskontojen mediakuva tulee ottaa viestinnässä huomioon siten, ettei lisätä vastakkainasettelua. Uskonnollinen moninaisuus on pysyvä osa suomalaista yhteiskuntaa, eikä vain maahanmuuttoon liittyvä ilmiö.
5. Valtion pitää jatkossakin taata yhdenvertainen mahdollisuus oman uskonnon, oman kulttuurin ja äidinkielen opetukseen. Uskontojen ja katsomusten oma näkökulma tulee huomioida opettajakoulutuksessa.
 - Laadukkaan oman uskonnon ja äidinkielen opetuksen takaamiseksi myös koulutusohjelmien rahoitus pitää opettajakoulutuksen puolella olla turvattu.
 - Vähemmistöjen näkökulmasta toteutettujen moninaisuuteen liittyvien opintojen tulee olla pakollinen osa opettajakoulutusta.
 - Oman uskonnon opetuksen epäkohdat eivät ole tällä hetkellä kenenkään viranomaisen vastuulla siten, että viranomaisella olisi myös keinoja epäkohtien poistamiseksi. Vastuunjako pitää tältä osin selkeyttää.

USKOT-foorumin puolesta,

Yaron Nadbornik
USKOT-foorumin varapuheenjohtaja

Suaad Onniselkä
USKOT-foorumin uskonnonopetusjaoston jäsen

Inka Nokso-Koivisto
USKOT-foorumin toiminnanjohtaja

Lasten ja nuorten ravitsemus Suomessa – ravitsemuksen edistämisen haasteet ja toimenpiteet

Viite: Lapsistrategia 2040

Lasten ja nuorten ravitsemus Suomessa – ravitsemuksen edistämisen haasteet ja toimenpiteet

Yhdessä nautitut, lapsen syömisen taitoja kehittävät ja ravitsemustarpeet täyttävät ateriat kotona, varhaiskasvatuksessa ja koulussa luovat perustan lapsen terveelle kasvuille ja kehitykselle sekä myöhemmälle terveydelle ja psykososiaaliselle hyvinvoinnille.

Ravitsemuksen haasteet liittyvät lasten ruokavalion laatuun. Jo imeväisiässä näkyy selvä eriarvoisuus: 6 kk iässä korkeimmassa koulutusryhmässä imetettyjä lapsia on neljä kertaa enemmän kuin matalimmassa koulutusryhmässä. Lasten ruokavalio heikkenee, kun lapsi siirtyy syömään koko perheen kanssa samaa ruokaa. Lasten kasvisten käyttö on noin puolet suositellusta ja suolan saanti on runsasta. Kouluikäisten ruokailussa huolena ovat ravintoköyhät välipalat ja runsas sokerin määrä. Yhdessä syöminen perheissä on vähentynyt, minkä on havaittu olevan yhteydessä lasten lisääntyneeseen pikaruokan ja makean syömiseen. Yläkouluissa päivittäin koululounaan nauttii noin 70 % ja kaikki aterianosat vain 10–20 % oppilaista. Yläkoulun pojista yli 40 % ilmoittaa käyttävänsä energijaumia useita kertoja viikossa. Ruoka-käyttäytyminen eroaa nuorten koulutustaustan mukaan: lukiolaiset syövät ammattiopiskelijoita useammin koululounaan ja nauttivat useammin kasviksia ja hedelmiä.

Lasten ja nuorten energiatiheään, niukasti kasviksia sisältävään ruokavalioon, riittämättömään liikuntaan ja runsaaseen ruutuaikaan liittyvistä huolenaiheista suurin on ylipainon lisääntyminen. Perusterveyden-huollon tuoreimpaan rekisteritietoon perustuen joka neljäs 2–16-vuotias poika ja 16 % tytöistä oli ylipainoisia. Ylipainoisuus on maaseudulla yleisempää kuin taajamissa ja yleisempää vähemmän koulutettujen vanhempien lapsilla.

Yleisesti huolenaiheena on lapsiperheiden köyhyyden lisääntyminen. Suomesta puuttuu tutkimustieto miten köyhyys ja perheen psykososiaalinen hätä vaikuttavat lasten ravitsemukseen ja ruokatottumusten kehittymiseen. Kiireellisesti tarvitaan tutkimustietoa myös yläkouluikäisten ja aikuistuvien nuorten ruoankäytöstä ja ravintoaineiden saannista.

Esitämme seuraavia toimenpiteitä Lapsistrategia 2040 -ohjelmaan:

- 1. Yhdessä syömisen edistäminen kotona ja joukkoruokailussa:** Nostetaan säännöllinen, terveyttä edistävä yhdessä syöminen hyvän ravitsemuksen perustaksi lapsiperheissä, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa.
 - o Lasten arkiympäristöstä vastuussa olevilla aikuisilla tulee olla yhdenmukaiset pelisäännöt lasten ruokailun järjestämisestä: lapset kotiin ruoka-aikaan – ruoka-aikojen rauhoittaminen perheen yhteiseksi ajaksi.
 - o Varhaiskasvatuksessa ja peruskouluissa lapset ja aikuiset syövät yhdessä ja ruokailu ja ruokakasvatus kytetään yhdessä linjatuksi osaksi varhaiskasvatusta ja perusopetusta.

2. **Terveellisen ruokaympäristön edistäminen:** Rakennetaan ympäristöt niin, että lasten ja nuorten on helppo tehdä omassa elinpiirissään terveyttä edistäviä ruokavalintoja.
 - Kodeissa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa sekä lasten ja nuorten harrastusympäristöissä on aina tarjolla ja helposti saatavilla terveyttä edistäviä tuotteita aterioilla ja välipaloilla (terveellisistä tuotteista tehdään houkuttelevia, parempia valintoja).
 - Epäterveellisten tuotteiden, kuten energia- ja virvoitusjuomien, makeisten ja energiatiheiden ja ravintoköyhien naposteltavien tarjontaa lapsille rajoitetaan yhteisin pelisäännöin.
 - Palautetaan energiatiheiden tuotteiden pakkauskoot normaaleiksi jättiannosten sijaan.
 - Monipuolistetaan terveyttä edistävien elintarvikkeiden tarjontaa sekä parannetaan niiden saatavuutta innostamalla elintarvikealan toimijoita ravitsemussitoumus - järjestelmällä.
3. **Joukkoruokailun kehittäminen:** Varmistetaan, että lapset ja nuoret syövät varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa terveellistä ruokaa ja täysipainoisia, maittavia aterioita ja välipaloja.
 - Vahvistetaan ruokailun ja ruokakasvatuksen asemaa paikallisissa varhaiskasvatus-, opetus-/ vuosisuunnitelmissa sekä edistetään opetus/kasvatus- ja ruokapalveluhenkilöstön vuoropuhelua ja lasten ja nuorten osallisuutta.
 - Otetaan käyttöön kattavasti ravitsemussuositusten ravitsemuslaadun vähimmäisvaatimukset varhaiskasvatuksen ja koulujen ruokatuotannossa.
4. **Ruoka- ja ravitsemuskasvatuksen vahvistaminen:** Ymmärrys terveellisestä ja kestävästä ruokavaliosta on kansalaistaito.
 - Luodaan yhdessä ehkäisevän terveydenhuollon (hyte-työ), koulutusjärjestelmän ja kansalais-järjestöjen kanssa ohjauksen, kasvatuksen ja opetuksen keinoin sekä tarjotun ruoan ja yhteisesti sovittujen liitännäistoimenpiteiden avulla kestävyyttä, terveyttä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta edistävä ruokakulttuuri.
 - Edistetään osallisuutta edistävien keinoin terveellisen ruoan valinta- ja valmistustaitoja sekä yhdessä syömisen tapaa yhteisöllisesti.
 - Huomioidaan erityisesti heikoimmassa asemassa olevat lapset, nuoret, perheet ja väestöryhmät, jotka tarvitsevat tukea ruokataloustaidoissa ja ruokailujen hoitamisessa (sosiaalisesti, psyykkisesti ja taloudellisesti haavoittuvat perheet).
5. **Perhelähtöisten tukipalveluiden kehittäminen:** Järjestetään alueellisesti ja paikallisesti kattavasti monipuoliset, perheiden tarpeet yksilöllisesti huomioivat hyvän ravitsemuksen turvaamisen tukipalvelut.
 - Tarjotaan perheille ruokakursseja, ”yhteinen keittiö” -yhteisötoimintaa ja vertaistukea sekä lapsille ja nuorille eriaiheisia kokkikerhoja. Selvitetään mahdollisuudet lapsiperheiden ruokarahatukeen.
 - Otetaan käyttöön ateriapaketit ja tähderuokakonsepti tukemaan kotiruokailua varhaiskasvatuksen ja koulujen ruokapalvelussa.

- 6. Markkinoinnin rajoittaminen ja medialukutaidon opetuksen kehittäminen:** Rajoitetaan epäterveellisten elintarvikkeiden mainontaa ja markkinointia sekä vähennetään tarjontaa lapsille ja nuorille kansallisilla toimenpiteillä
- Sovitaan ja pannaan käytäntöön kansalliset toimenpiteet energija juomien myynnin rajoittamiseksi alle 18-vuotiaille.
 - Lasten ja nuorten medialukutaitoa parannetaan lisäämällä mm. tiedostavaa suhtautumista ruoka- ja elintarvikemainontaan ja markkinointiin sekä median nostattamiin ruokatrendeihin (tuotetaan kohdennetulla materiaalilla medialukutaidon opetusta).
- 7. Ravitsemuksen säännöllinen seuranta:** Lasten ja nuorten ruoankäytön ja ravinnonsaannin säännöllistä tutkimista tarvitaan ravitsemuksen ongelmien tunnistamisessa, toimenpiteiden suunnittelussa ja niiden arvioinnissa. Tieto lasten ja nuorten ravitsemuksesta mahdollistaa ravitsemusta ja ruokakasvatuksen vaikuttavuutta kuvaavien indikaattorien tekemisen varhaiskasvatukseen, kouluihin ja oppilaitoksiin. Indikaattoreita käytetään yksikkökohtaisessa itsearvioinnissa, toiminnasta vastuussa olevan järjestäjän omassa sekä valtakunnallisessa seurannassa ja arvioinnissa.

Sebastian Hielm, puheenjohtaja ja Arja Lyytikäinen, pääsihteeri, Valtion ravitsemusneuvottelukunta
Sirpa Sarlio, STM
Suvi Virtanen, Heli Kuusipalo, Sari Niinistö ja Susanna Raulio, THL

Kansallinen lapsistrategia & kulttuuriympäristöasiat

Tuija Mikkonen, ympäristöministeriö, rakennetun ympäristön osasto

Muistio 23.1.2019

Kulttuuriympäristöstrategian (2014-2020, VNpp) visio on ”Kulttuuriympäristö – hyvinvoinnin ja elinvoiman lähde”. Strategian tavoitteena on vahvistaa kulttuuriympäristön arvostusta osana ihmisen arkiympäristöä. Kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan rakennettua kulttuuriympäristöä, kulttuurimaisemaa ja arkeologista kulttuuriperintöä – kaikkea sellaista, mikä on syntynyt ihmisen toiminnasta tai ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta. Kulttuuriympäristö on yhteisön ja ihmisen muistin ja identiteetin perusta.

www.ym.fi/kulttuuriymparistostrategia

Miten voidaan edistää lapsille hyvää elinympäristöä?

- **Kulttuuriympäristö** (elinympäristö, lähiympäristö, arkiympäristö, ml. luontoympäristö) on osa lapsen fyysistä turvakehikkoa, johon lapsen on helppo samaistua ja joka tuottaa lapselle hyvää mieltä (ehkä tiedostamattakin). Sen vuoksi ei ole yhdentekevää, millainen lapsen lähiympäristö on.
 - Miten lapset voisivat itse vaikuttaa siihen, millainen heidän lähiympäristönsä on ja millaiseksi se kehittyi esim. kaavoituksen ja rakentamisen kautta?
 - Lapselle tärkeät asiat vaihtelevat iän myötä: oma piha, liikunta-alueet, puistot/lähiluonto, reitit kouluun ja harrastuksiin jne.
 - Keinoina lapsen osallistamisessa esim. lähialuesuunnistus, asuntoaluekohtaiset kyselyt, tilaisuudet (vrt. asukasillat kaavoituksen yhteydessä > lapsi-illat), ks. tarkemmin Pilvi Nummen muistio liitteenä.
 - Osallistavat menettelyt kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun yhteydessä, ks. esim. Lahden yleiskaava / Kaupunki lasten kokemana, ks. <http://lahdenvuosi.fi/yleiskaavaselostus/lahti-vuonna-2025-tarina/kestavasti-kasvava-lahti/lapsiystavallinen-kaupunkiymparisto/taustatietoa>
 - [Kulttuuriympäristön tekijät](#) –kilpailu hyvä esimerkki aktivoida lapsia ja nuoria tarkastelemaan omaa kulttuuriympäristöään.
 - Millainen olisi lapselle hyvä lähiympäristö? Miten tätä voitaisiin selvittää?
 - Hyvän kulttuuriympäristön / elinympäristön huomioiminen kouluterveyskyselyssä (THL)
 - Lasten huomioiminen Asukasbarometrissä (YM / SYKE) [https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Suomalaiset_arvostavat_kaupunkimaista_as\(43622\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Suomalaiset_arvostavat_kaupunkimaista_as(43622))

- Lasten huomioiminen mahdollisessa seuraavassa Kulttuuriperintöbarometrissä (YM, Museovirasto), <http://www.kulttuuriperintovuosi2018.fi/fi/mista-on-kyse/kulttuuriperintobarometri>
- Johtopäätös: Suunnittelumenettelyissä säädösten tasolla ei riittävästi huomioida lapsia ja sitä, miten lasten näkemykset voitaisiin ottaa huomioon. Suunnittelumenettelyjä tulisi kehittää niin, että lasten tarpeet voitaisiin paremmin huomioida ja lasten ääntä kuunnella.
- **Elinikäinen oppiminen:**
 - Lasten ja nuorten kulttuuriympäristötuntemuksen kehittämisen vastuun pitäisi ylittää sektorirajat: kasvatus / koulutus, kulttuuri / vapaa-aika, asuminen / ympäristö, elinkeinot.
 - Kehitetään ympäristön kulttuuristen merkitysten tunnistamista ja kulttuuriympäristön lukutaitoa paitsi varhaiskasvatuksessa ja koulussa, myös muilla foorumeilla. Esimerkkejä hankkeista ja toimista: Kulttuuriperintökasvatuksen seuran (<https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/>) ja ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomen (www.feesuomi.fi) hankkeet.

Liite

Lasten osallistaminen lähiympäristön suunnittelussa

Pilvi Nummi, ympäristöministeriö, 21.1.2019

Oman kokemukseni pohjalta lasten osallistamiseen liittyen tulee mieleen muutamia seikkoja:

- Tutkimuslupa: lasten kanssa toimimiseen tarvitaan huoltajan lupa ainakin tutkimuksellisissa tilanteissa. Arvelen, että sama koskee osallistamista?
- Suunnitteluprosessien hitaus: lasten osallistaminen pitkiin maankäytön suunnittelun prosesseihin on hankalaa, koska prosessit ovat pitkiä. Lapsia kannattaa osallistaa suoraan vain sellaisiin hankkeisiin, joiden toteutus on näköpiirissä, esim. lähileikkiuiston suunnittelu tms.
- Tärkeää on maankäytön suunnittelijoiden ja sivistystoimen sekä koulujen välinen yhteistyö. Kokemukseni mukaan kaavoittajat olettavat, että sivistystoimella on kyky välittää lasten tarpeet kaavoitukseen, mutta onko näin?
- Yhteistyö koulujen ja päiväkotien kanssa on tärkeää. Esimerkiksi Lahdessa on kartoitettu koulujen/päiväkotien lähimetsien käyttöä yhdessä opettajien kanssa karttakyselyn avulla. Tietoa hyödynnetään kaavoituksessa.
- Erilaiset luovat piirustus- tai rakentelutyöpajat (esim. legot, arkkitehtuurityöpajat) voivat soveltua lasten kanssa toimimiseen. Olen itse lähinnä seurannut sivusta tällaisia, ja antoisinta niissä on

mahdollisuus eläytyä lasten elämismaailmaan. Se voi vaikuttaa suunnittelijoiden ajatteluun, mutta ihan suoraa kytköstä suunnitteluprosesseihin en niissä näe.

- Pelilliset ja karttapohjaiset sähköisen osallistumisen välineet ovat hyviä lasten osallistamiseen. Turun lasten PehmoGIS-kysely on yksi esimerkki, ja olin sitä aikoinaan mukana testaamassa turkulaisten lasten kanssa. Lapset ovat usein näppäriä käyttämään erilaisia sähköisiä työkaluja, suurimpana haasteena Turussa oli kartan lukutaito ja paikannusten tarkkuus. Tilanne on varmaan kehittynyt siitä, koska välineet ovat kehittyneet.

Suoran osallistumisen rinnalla kannattaisi mielestäni paremmin hyödyntää lasten ympäristökokemuksiin liittyvää tutkimustietoa, kuten esimerkiksi lasten ympäristökokemusten ja liikkumiseen liittyvää tutkimusta. En nyt tehnyt aiheesta mitään tiedonhakua, ja seuraavat esimerkit perustuvat vain omiin kontakteihini, joiden tiedän toimivan aiheen parissa.

Suomessa aihetta ovat tutkineet ainakin ympäristöpsykologi ja professori Marketta Kyttä sekä hänen tutkimustiimissään muun muassa Anna Broberg, jonka väitöskirja lasten arkiliikkumisesta valmistui pari vuotta sitten. Edellä mainittu Turun PehmoGIS-kysely on juuri Marken tiimin toteuttama.

Toisaalta aihepiirin tutkimusta tehdään myös kulttuurimaantieteen puolella lasten ympäristösuhteen ja oppimisympäristöjen näkökulmasta. Osallistavia menetelmiä on tutkimuksessaan käyttänyt ainakin Reetta Hyvärinen.

Tässä vielä muutamia linkkejä:

- Marketta Kyttä, Anna Broberg ja Maarit Kahila, Lasten liikkumista ja terveyttä edistävä urbaani ympäristö. Yhdyskuntasuunnittelu [2009] vol.47:2: http://www.yss.fi/yks2009-2_kyttayms.pdf
- Marketta Kytän väitöskirja: <http://lib.tkk.fi/Diss/2003/isbn9512268736/>
- Reetta Hyvärinen: [https://tuhat.helsinki.fi/portal/fi/persons/reetta-hyvarinen\(dfbf6ef-e4a4-4bf2-a2b8-ccdf32749cd3\)/publications.html](https://tuhat.helsinki.fi/portal/fi/persons/reetta-hyvarinen(dfbf6ef-e4a4-4bf2-a2b8-ccdf32749cd3)/publications.html)
- Anna Brobergin väitöskirja:
 - o <https://www.finna.fi/Record/alli.714195>
 - o <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002843794.html>